

Ni dovolj samo število

Doslej smo preveč gledali na število komunistov, premalo pa smo storili za njihovo vzgojo, za zboljšanje kvalitete članov Zveze komunistov, da bi bolje razumeli, kar se dogaja pri nas, ter da bi lahko bili naprejši nosilci procesa našega razvoja. Zato so navadno delavci in drugi občani pogosto prerasli komuniste.

Predsednik TITO
Delo — 5. IX. 1966

Navkljub vsemu — stolčki

Integracija gostinstva na ožjem območju celjske občine je že dalj časa kamen spotike na relaciji občinska skupščina — gostinstvo — poslovne zruženje za gostinstvo in obrt. Vsa dosedanja prizadevanja, da bi prišlo do integracije obstoječih 16 podjetij v celjski občini, so ostala brez uspeha in to zaradi odklonilnega stališča gostinskih podjetij, ki za tako integracijo niso zainteresirani iz svojih razlogov.

Borba — 1. IX. 1966

Vinski sejem letos in lani

Iz uradnih virov smo zvedeli, da je zabavni del letošnjega vinskega sejma minil relativno mirneje kot lanski. Marsikdo se seveda z uradnimi informacijami ne bo strinjal, odvisno je nač od tega, na kakšno razpoloženje je naletel lani in na kakšno letos.

Letos so milijniki odpeljali z zabavišnega prostora 71 oseb, ki so na različne načine kalile videnje. Do izteznitve so pridržali 17 ljudi. Poleg teh 17 gostov so predlagali v upravni postopek (sodnik za prekrške) še trideset drugih gostov. MILICNIKI SO MORALI SEDEMKRAT POSREDOVATI TUDI PRI PRETEPIH (POVPREČNO SKORAJ PO EN PRETEP NA VEČER). PRI CEMER SO DVA KRAT UPORABILI GUMIJEVKE. PRI TEH POSREDOVANJIH STA BILA LAZE RANJENA DVA MILICNIKA. Poškodovanih je bilo tudi pet gostov, na srečo vsi laže. Skupina gostov je med priverjanjem podrla tudi paviljon KZ iz

Srečanje internirancev v Mostecu

V nedeljo je toplo septembrsko sonce privabilo na Mostec pri Ljubljani preko dva tisoč nekdanih političnih zapornikov, internirancev in deportirancev iz taborišč širom Evrope. Iz vse Slovenije so prišli udeleženci shoda in obujali spomine na težke dni trpljenja. Srečanje so priredile komisije za bivše politične zapornike, internirance in deportirance petih ljubljanskih občin. Zbrane je pozdravil in nagovoril predsednik ZZZB NOV občine Ljubljana-Center Franta Komel, v imenu republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije pa se je shoda udeležil Franc Krese-Čoban

Ljutomer, pri čemer je bilo škode za 260 dinarjev (novih).
Ljubljanski dnevnik — 6. IX. 1966

Kdo je kriv?

Medtem ko je na hercegovskih poljih paradiznika in paprike toliko, da ponujajo pridelke zastojni vsakomur, ki se toliko potrudil, da sam pride na njivo, so včeraj na sarajevskem trgu prodajali paradiznik po 200 S-din. Predstavnik proizvajalcev, pridelovalcev in zbornice so pripovedovali novinarjem, ki bi radi javnosti razložili, zakaj takšna naspotja, češ da je to posledica razveljavitve sklada rizika. Razveljavitev so ocenili za neresno, neodgovorno in protikmetijsko ravnanje, ki bo prizadelo potrošnike že prihodnje leto.

Traktorji bodo podorali pridelke, ki bo zgnil na njivi. To je gotovo, ni pa tako gotovo, ali je tega bolj kriva odprava skladov rizika ali slaba poslovnost naših podjetnikov...

Delo — 8. IX. 1966

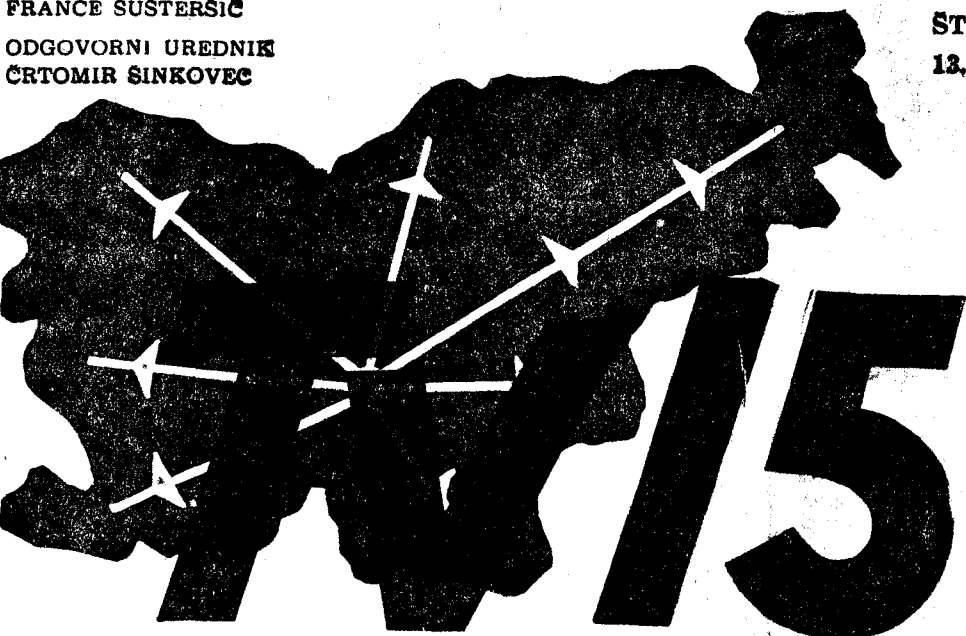
1946 - 1966

ILIRSKA BISTRICA

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRATOMIR ŠINKOVEC

Leto IV
ST. 36
13. IX. 1966

GLASILO ZVEZE ZDROZENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Še o izvajanju sklepov V. kongresa
ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Komisija za razvijanje tradicij NOB pri republiškem odboru ZZZB Slovenije je pri svojem dosedanjem delu dosegla ne samo dobre izkušnje marveč tudi precejšnje uspehe. Ker pa vsebuje tretje poglavje sklepov V. kongresa Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije tudi napotila za delo pri negovanju tradicij NOB, si oglejmo še primerjavo med tem, kar je bilo na kongresu sklenjenega in tem, kar

sane in nekatere tudi objavljene.

Vse to svoje delo opravlja komisija povsem načrtno in po znanstveni metodi, kot je to predvideno v sklepih V. kongresa. Toda ne samo to. Izdali so tudi metodična navodila in priredili seminar za pisce kronik.

Prvi uspeh tega dela in prizadevanj je izdaja knjig »Osvoboditev Slovenskega Primorja« in »Gradnikove brigade«, kate-

ni zgodovinski učni knjigi za zadnje leto osemletke in zadnje leto srednje šole. Vsa stvar je toliko uspešna, da je že sklenjena pogodba, po kateri bo do konca marca 1967 pripravljena zgodovinska čitanka kot pomožna učna knjiga za pouk zgodovine NOB v osnovni šoli. V pripravi so tudi metodična navodila za učitelje o načinu seznanjanja otrok z zgodovino NOB.

Da bi tudi udeležba borcev in enot tujih državljanov v NOV prišla do izraza, skrb komisija za to, da poveže posamezne borce, tuje državljane, z odbori enot, v katerih so se borili. Tuje enote pa same zbirajo dokumentarno gradivo o svoji ude-

ležbi v NOB Jugoslavije. Posebne komisije pri republiškem in občinskih odborih ZZZB NOV zbirajo dokazno gradivo o trpljenju jugoslovanskih državljanih v fašističnih in nacističnih taboriščih in zaporih. Tega gradiva je zbranega že precej, ni pa še znano, ali in kdaj bodo zborniki iz posameznih taborišč tudi natisnjeni in izdani.

Komisija sodeluje tudi z muzeji revolucije in skupno težijo za tem, da osrednji muzeji pomagajo področnim z duplikati, fotografijami in drugimi eksponati, da bi le-ti obogatili svoje zbirke. Tudi odbori partizanskih enot ponekod pomagajo izpopolnjevati muzejske zbirke na svo-

jih območjih, vendar bi se prav v tem pogledu dalo narediti in doseči še mnogo več. Pri tem ne gre prezeleti, kako važno bi bilo, če bi si tudi šole uredile vsaka svoj krajevni muzejček, ki bi jim služil kot učilo za zgodovinski pouk o NOB. Komisija je v tej zvezi razpisala tudi natečaj za najbolje urejen krajevni muzejček na šolah, kar je samo nadaljevanje znane akcije »Naš kraj včeraj, danes in jutri«.

K negovanju tradicij pripomorejo tudi večji zbori in proslave brigad kot so v zadnjem času bili na Polzevem, na Rogli in pa veličastni proslavi (Nadaljevanje na 3. strani)

V nedeljo spet v Mostec!

Dne 18. septembra bo prvo republiško srečanje bivših vojni ujetnikov v Mostecu v Šiški. Ob tej priložnosti smo zaprosili tovariša Mileta Smolinskega, predsednika komisije za bivše vojnne ujetnike republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije, za nekaj pojasnil.

Zakaj prirejate to srečanje, kdo je dal zanj pobudo in zakaj je to prvo srečanje šele toliko let po vojni?

Odgovor: Srečanje bomo priredili, da bi se spet našli ljudje, ki so bili med vojno skupaj po ujetniških taboriščih. Drugič, da bi se bivši vojni ujetniki organizirali po taboriščih podobno kot so na primer razne enote NOV. To bi koristilo pri pisanju zgodovine in zbiranju gradiva. Tretjič, v teh razgibanjih časih naj bi se slišala tudi beseda bivših vojni ujetnikov o položaju po svetu, o vedno večjih grožnjah svetovnemu miru.

Pobudo za srečanje je dala naša komisija republiškega odbora ZZZB. Sodelujejo vse sekcije bivših vojni ujetnikov pri občinskih odborih ZZZB.

Zakaj toliko let po vojni? Misel o potrebi organiziranja bivših vojni ujetnikov v ZZZB je že zdavnaj dozorela, saj je bil prvi pripravljajni odbor za ustanovitve sekcij ustanovljen že leta 1960. Toda podrobne priprave in organizacija so zahtevale nekaj let. Pred letom 1960 pa so pri nas mislili, da je število vojni ujetnikov pri nas tako majhno, da se ne izplača zanje posebej nekaj organizirati. Naj

povem, da je bila v FLRJ ustanovljena zvezna sekcija bivših vojni ujetnikov že marca 1958. Morda je bil kriv tudi politično ozek nazor, da ujetniki nismo imeli posebnih zaslug v boju s fašizmom.

Ali so bivši vojni ujetniki, kar se tiče pravic, izenačeni z drugimi borci?

Takoj po vojni so pri nas ujetnikom priznali enojno dobo v delovno razmerje, dali invalidom iz ujetništva iste pravice kot invalidom iz NOB, izenačili otroke ubitih in umrlih vojni ujetnikov z otroki padlih borcev in podobno. Sledile so druge pozitivne pridobitve. Tistim ujetnikom, ki so v taborišču aktivno in organizirano delovali v smislu NOB, so pri upokojitvi, če niso imeli polne delovne dobe, pokojnino povečali za trideset odstotkov in jih tako izenačili z borci iz leta 1944. Leta 1964 so po posebnem navodilu zveznega izvršnega sveta organizatorji protifašističnega gibanja med ujetniki dobili iste pravice kot organizatorji NOB, to se pravi, da se jim bo ob dokazanem aktivnem organiziranem delu za cilje NOB med vojnimi ujetniki štel ta čas v delovno dobo dvojno. Novi pokojninski zakon je vse te pridobitve uzakonil.

Menim, da je naša socialistična zakonodaja popolnoma in pravično uredila vprašanje ujetnikov.

Naša zakonodaja trenutno loči 4 kategorije vojni ujetnikov, in sicer: Prva so organizatorji osvobodilnega gibanja v taboriščih, ki jim štejejo ujetništvo v delovno dobo dvojno. Druga so ujetniki, ki so se upirali sovraž-

Mile Smolinsky, predsednik komisije za bivše vojnne ujetnike RO ZZZB NOV Slovenije

niku organizirano, niso pa bili organizatorji. Tem štejejo ujetništvo enojno, pokojnino pa jim povečajo za 30 odstotkov do polne osnove. To velja za tiste, ki nimajo polne delovne dobe. Tretji so vojni ujetniki, ki niso aktivno in organizirano delali v smislu NOB, vendar pa so bili pošteti Jugoslavlani. Tem štejejo ujetništvo enojno. Četrto so taki, ki so sodelovali v okupatorjem, služili v njegovi vojski ali pa so po izpustu postali pripadniki okupatorjevih oboroženih sil. Tem ujetništvu v delovno dobo ne štejejo.

Kakšen uspeh srečanja pričakujete, kakšna načela so vas vodila pri sestavljanju programa?

Upamo, da bo lepo vreme in da bo prišlo nad 2000 ljudi, bivših vojni ujetnikov z družinami. Mostec je za taka srečanja kaj pripraven kraj v dolinici sredi gozda, nedaleč od Šiške v Ljubljani. Igrala bo godba JLA, pel pa Invalidski pevski zbor. Seveda bo tudi govor. Pričakujemo tudi udeležbo drugih kategorij borcev. Srečanje bo »vojaško« organizirano, saj bomo imeli zbor in predajo raporta. Popoldne bo nastopila partizanska kulturna skupina kurirjev. Vojaki videz srečanja so sklenili poudariti zato, ker smo se vedno vojaki, če bi bilo treba in ker smo bili vojaki tudi med vojno, čeprav smo bili za žico ujetniških taborišč.

MP

Občanovi zapiski

Ali torej lahko zapostavljamo naše goste, pripadnike prijateljskih držav, ki jih razen podobnega ali enakega svetovnega nazora vedejo na naše narode tudi tradicijske narodne vezi, vezi enake ali podobne usode in stremeljenje k istim ali podobnim ciljem.

Zdi se mi, da pri nas preveč gledamo na tujce z Vzhoda z očmi kratkovidnih trgovcev ali gostincev, ki jim je pred očmi res samo trenutna korist, ne pa tisto, kar pride čez pet ali deset let. Po drugi strani pa

Še ena o pomanjkljivosti našega turizma

To je tudi res! Med poplavo različnih tiskovin v nemščini, angleščini, francosščini, italijanščini najbrž ne bi mogel najti niti ene ruske vrstice, čeprav je ruščina uradno priznan svetovni jezik. Zadnja leta srečujemo v naših turističnih krajih med tujimi gosti čedalje več turistov iz socialističnih držav. Največ je Čehoslovakov, nato Poljakov, Madžarov, Bolgarov, pa tudi Rusov je vedno več. Naša država je pogostna gostiteljica številnih mednarodnih srečanj: konferenc, kongresov, simpozijev, kulturnih in športnih prireditelj na evropski in svetovni ravni, ki se jih udeležujejo bolj ali manj številna zastopstva iz socialističnih držav. Med temi ljudmi jih je le malo, ki ne znajo ruščine. Da ne govorimo o Slovanih, ki jim je ruščina vedno bližja kot nemščina ali angleščina.

ali velja naša gostoljubnost samo turistom nekatereh držav in narodnosti?

Te dni smo spet gostitelji velikega mednarodnega tekmovanja, svetovnega prvenstva v veslanju, ki je na Bledu. Med gosti so tudi številni pripadniki socialističnih držav. Toda spet lahko tako na Bledu kot drugje zamažimo očmi najmanjši lepak, da ne omenjamo drugih informativnih diskov, ki bi naše kraje ali ljudi predstavili tujcem z vzhoda v njihovem jeziku ali vsaj v jeziku, ki ga razumejo. Ponujali jim bomo samo nemško, angleško, francosko... Vsa sreča, da imamo vsaj sloven- ske, da bodo vsaj nekaj razumeli.

Po drugi strani pa sem slišal, da tujcu v New Yorku lahko postrežejo z blitni v ruščini!

Da Murville v Jugoslaviji. — V nedeljo je prisel na uradni obisk v Jugoslavijo francoski zunanji minister Couve de Murville. Njegov obisk štejejo med številna prizadevanja obeh držav za prijateljsko sodelovanje med Jugoslavijo in Francijo.

Svetovno prvenstvo v veslanju. — Od 7. do 11. septembra je bilo na Bledu svetovno prvenstvo v veslanju, ki se ga je udeležilo 32 držav. Zadnje tekmo si je ogledal tudi predsednik republike Tito. Prvo mesto je zasedla reprezentanca DR Nemčije.

Kralj Olaf se je poslovil. — V soboto dopoldne je norveški kralj Olaf V. odpoval iz Jugoslavije. Kralj je med svojim petdnevnim obiskom obiskal več jugoslovanskih mest, s svojim gostiteljem predsednikom Titom pa je izmenjal mnenja o mednarodnem položaju. Visoki norveški gost je posebno pohvalil naša prizadevanja za ohranitev spomenikov revolucije.

Počastitev bazoviških žrtev. — V nedeljo popoldne je velika množica na kraju usmrtilne bazoviških žrtev pred spomenikom počastila spomin padlim antifašistom. Na slovesnosti so govorili predstavniki ANPI, ANPPA in FIAP — v slovenski in italijanski.

Zagrebaški velesejem odprti. — Tudi letos je predsednik republike Tito odprl tradicionalni zagrebaški velesejem, že 71. po vrsti. Na 162 tisoč kvadratnih metrih razstavljajo podjetja iz

Dogodki tedna

56 držav. Letos obetajo rekorden obisk velesejma; v zadnjem desetletju je velesejem obiskalo več kot 15 milijonov ljudi.

Se dva ustaška zločina. — Komaj nekaj dni po umoru jugoslovanskega diplomata Save Milovanovića v Stuttgartu so ustaški zločinci storili še dva zločina: v Frankfurtu ob Maini so ubili jugoslovanskega delavca Stipana Medvidovića, v Düsseldorfu pa tudi jugoslovanskega državljana, čigar imena in imena morilca policija še ni sporočila.

Obsojeni antifašist. — Zahodnonemško sodišče v Karlsruhe je obsodilo na leto dni zapore Emila Bechtelja, obtoženega, da je kršil zakon o prepovedi KP Nemčije. Bechtel je mnogo let svojega življenja posvetil boju proti nacizmu, vojni in militarizmu; leta 1954 je bil obsojen na osem mesecev zapore, ker je delal v odboru za boj proti ponovni militarizaciji Nemčije. Bo nemška roka pravice prizadevno segla tudi po ustaških zločincih?

Ameriška kuga v Vietnamu. — V Južni Vietnam je prisel prednji odred 11. oklepne divizije. Število ameriških sil s okrepitevami, ki so prispele v zadnjih 14 dneh, se je povečalo na več kot 300.000 vojakov. Vojaški opazovalci sodijo, da se bo to število do konca leta povzpelo na 400.000.

Atentat na Verwoerda. — Južnoafriškega premiera Hendricka Verwoerda je v parlamentu zabodel parlamentarni kurir Dimitri Stefanidas. To je bil v zadnjih šestih letih drugi atentat na najhujšega tvorca rasne diskriminacije v Afriki; prvič je nanj streljal neki afriški farmer, ki je dejal: »Streljal sem v srce apartheida.«

Konferenca Commonwealtha. — V Londonu se je pričela desetdnevna konferenca, ki se je udeležilo 23 držav Commonwealtha. Opazovali menijo, da je Rodezija, okrog katere poteka večina pogovorov, preizkusni kamen za Commonwealth, za obstoj te skupnosti. Večina članov skupnosti zahteva od Wilsona, naj uporabi proti Smithu vajoško silo.

Sojenje ugrabiteljem Ben Barke. — V Parizu se je pričela sodna obravnava proti ugrabiteljem maroškega opozicijskega voditelja Ben Barke. Šest obtožencev sedi v zatočni klopi, sedmim pa sodišče sodi v odsotnosti, med njimi tudi maroškem znanjmu ministru Ufkiro. Za preiskavo zadeve Ben Barke se je osebno zavzel de Gaulle. Proces bo verjetno trajal mesec dni.

Sodelovanje med ZR Nemčijo in Romunijo. — Generalni sekretar KP Romunije Nicolas Causescu je sprejel zahodnonemškega ministra za gospodarstvo Kurta Schmückerja. V pogovoru je bila poudarjena skupna želja za razširitev sodelovanja obeh držav na področju gospodarstva. V Bukarešti so že podpisali protokol o trgovinski izmenjavi med ZR Nemčijo in Romunijo, ki je sestavni del dolgoročnega sporazuma med obema državama.

V Južni Tirolski še vedno ni miru. — Pri obmejnem prehodu v bližini Brennerja je v vojašnici italijanskih carinikov eksplodirala bomba, ki je tri carinike ubila, dva pa ranila. Atentat so napravili teroristi, ki zahtevajo priključitev Južne Tirolske k Avstriji. Predsednik Saragat je obljubil neusmiljen boj zoper umazane zločince.

Neuspeli udar v Siriji. — V Siriji je zopet počilo: teoretik in ustanovitelj stranke Baas Michel Aflak je pripravil državni udar, katerega pa so sirske oblasti preprečile. Med zarotniki je bil tudi bivši premier Salah Bitar in bivši sekretar stranke Razaz. Zarotniki so bili ustanovili tajno vojaško organizacijo.

U Tant za vsako ceno. — ZDA in Sovjetska zveza so objavile, da so se sporazumele, da bodo za vsako ceno skušale prepričati generalnega sekretarja OZN U Tanta, naj ostane sekretar svetovne organizacije še pet let. S sedeža OZN so sporočili, da nobena od velenih ni pripravljena vzeti v poštev kakršnokoli drugo kandidacijo.

Britanska pomoč Indoneziji. — Velika Britanija je izrazila pripravljenost, da na podlagi »načrta Colombo« spet začne pošiljati Indoneziji tehnično pomoč. Britanija in Indonezija tudi želita sedaj, ko je konec indonezijsko-malezijskega spora, vzpostaviti čimboljše odnose.

Medparlamentarni sestanek v Beogradu. — Tu se je v nedeljo popoldne končal sestanek predstavnikov parlamentov osmih evropskih držav, ki so lani na zasedanju generalne skupščine OZN dale pobudo za znano resolucijo o zboljšanju sosedskih odnosov med evropskimi državami z različnimi družbenimi in političnimi sistemi.

Prihodnje leto deveti zlet bratstva in enotnosti

Ze med vojno je bila v mali banijski vasi Trnovec pod Sumarico dne 20. avgusta 1944 veliko politično zborovanje mladine, združeno s kulturnimi in športnimi prireditvami. Skojevci in usajevci, Hrvati in Srbi so tako manifestirali bratstvo in enotnost, rojeno v boju za svobodo. Takrat se je porodila zamisel, da bi taka srečanja nadaljevali in pritegnili tudi slovensko mladino.

Leta 1953 so se res zbrali v Veliki Kladuši na prvem zletu bratstva in enotnosti predstavniki mladine iz treh jugoslovanskih republik: Bosne in Hercegovine, Slovenije in Hrvaške. Slovenijo so zastopali športniki in kulturni delavci z Dolenjske, iz takratnega novomeškega okraja.

V naslednjih letih so bili zleti v Slunju, Cazinu, Vrginmostu, Bihaču, Sisku, Novem mestu, Karlovcu. Prihodnje leto bo deveti zlet v Banjaluki. Zadnja tri leta je v programu vsakega zleta tudi vzpon na Triglav, ki ga vodi »Partizan« iz Novega mesta.

Tudi letos je bila organizacija pohoda na Triglav spet v rokah Novomeščanov. Dne 21. avgusta se je v Ljubljani zbralo 27 udeležencev zleta, ki so začeli zlet s pohodom na Triglav, nato pa so obiskali bolnišnico »Franjo«. Prav na vrhu Triglava je predsednik odbora za zlet Peter Dodič, predsednik skupščine banjaluškega okraja, izročil predstavnikom slovenske mladine prehodni prapor zleta, ki naj do junija prihodnjega leta prehodi pot do Banjaluke. Prapor je prevzel član sekretariata odbora za zlet v Sloveniji Danilo Kovčič iz Novega mesta, da bi ga oddal najboljšemu dolenjskemu mladinskemu kolektivu, Novoteksu iz Novega mesta.

Marjan Tratar-Uč

Stab Istrskega odreda na Suhorju v Brkinih v oktobru 1944. Od leve na desno so: Franc Kuntarič, Leopold Krebelj, Franc Centa, Leopold Zupančič, Niko in Srečko Vičič

Istrski odred se ponovno zbira

V soboto, 3. septembra so se na sedežu občinskega odbora ZB NOV v Kopru zbrali borci nekdanjega Istrskega odreda. Ustanovili so 17-članski pripravljalni odbor, ki bo skrbel za razvijanje tradicij odreda. Občinski skupščini Koper so sklenili predlagati, naj podeli odredu domici. Bivši borci Istrskega odreda so tudi ustanovili 9-člansko komisijo, ki bo zbrala zgodovinsko gradivo o odredu; za predsednika komisije je bil predlagan France Kuntarič, zadnji politkomisar odreda. Ustanovljeni sta bili tudi organizacijska in gospodarska komisija.

Udeleženci sestanka so tudi ugotovili, da so si nekdanji borci odreda na področju obujanja tradicij premalo prizadevali. Nekateri borci so pred nedavnim z odprtim pismom na republiški odbor ZB NOV Slovenije in na občinske odbore v Istri, Sežani in Ilirski Bistrici opozorili na pasivnost, ki bi lahko po-

vzročila nepopravljivo škodo pri vzgoji mladine. Odprto pismo in sestanek, ki mu je sledil, sta vzbudila veliko zanimanje med bivšimi borci in ljudstvom v Istri. Kaže, da tudi istrski in brkinski borci ne želijo zaostajati za splošnim prizadevanjem organizacij in borcev pri oživljanju slavni tradicij osvobodilnega boja. Prve korake so storili pogumno — in če bodo vztrajni, bodo tudi uspeli. M. Zadnik

Krediti kmetom-borcem

Letos bodo v postojnski občini dodelili kmetom-borcem za osem milijonov starih dinarjev posojil za popravila stanovanjskih poslopj. Polovico sredstev bo prispevala občinska skupščina, polovico pa republiški odbor ZB NOV Slovenije. Računajo, da si bo s pomočjo posojil in ob lastni udeležbi obnovilo stanovanjska poslopja najmanj 10 kmetov-borcev.

Ježica in Stožice sta proslavila krajevni praznik

7. septembra je krajevna skupnost Posavje, ki vključuje Ježico in Stožice pri Ljubljani, slavila svoj krajevni praznik. S številnimi prireditvami so občani pridružili so se jim tudi Klečani in Savljani — počastili spomin na prvo akcijo, ki so jo izvedli na tem območju partizani natanko pred 25 leti. Prireditve so se pričele že 1. septembra, minulo sredo pa so predstavniki vseh družbenopolitičnih organizacij stožiskega in ježiškega območja položili vence ob spomenik padlih borcev in aktivistov ob Titovi cesti.

Na slavnostni dan ob štirih popoldne je izpred prostorov krajevne skupnosti Posavje krenil dolg žalni sprejod domačinov in predstavnikov

družbenopolitičnih organizacij proti spomeniku žrtvam fašističnega nasilja. Po krajšem komemorativnem sporedu, v ka-

terem so sodelovali pionirji in godbeniki litostrojske godbe na pihala, so se občani udeležili svečane seje v prostorih krajevne skupnosti Posavje. Se posebno prisrčno so v svoji sredi pozdravili predsednika republiškega odbora ZB NOV Slovenije, generalpodpolkovnika Jako Avneralpodpolkovnika Jako Avšiča, udeleženca prve akcije proti okupatorju Andreja Kumarja in Marka Kosa in druge ugledne goste. Po svečani seji so udeleženci obiskali delovni kolektiv tovarne »Tonosa«.

Krajevna skupnost Posavje je za svoj praznik pripravila vrsto športnih in zabavnih prireditev. V prostorih KS Posavje je razstavljal svoja dela o posavski krajini France Godce. V okviru praznika je bilo več srečanj borcev, kmetov in obrtnikov s posavskega območja. Odprli so tudi nov otroški vrtec na Ježici in bencinsko postajo nasproti sedanje ter pričeli dela pri novem otroškem vrtcu in pri garažah v soseski 6.

Nova Gorica podeljuje domici Gradnikovi brigadi in drugi VDV brigadi

Na slavnostni seji občinske skupščine Nova Gorica 17. septembra bodo podelili domici partizanski brigadi Ivana Gradnika in drugi slovenski VDV brigadi. Naslednjega dne bo v Novi Gorici slavnostno srečanje preživelih borcev — gradnikovcev. Pričakujejo, da se bo srečanja udeležilo preko tisoč nekdanjih pripadnikov brigade ter mnogo svojcev padlih borcev. Med udeleženci slavlja bodo tudi nekdanji partizani italijanske narodnosti, ki so se borili v vrstah Gradnikove brigade. Na slovesnosti bo govoril nekdanji komandant brigade Martin Greif-Rudi. Ob srečanju v Novi Gorici bo izšla tudi knjiga o ustanovitvi in vlogi Gradnikove brigade v narodnoosvobodilnem boju na Primorskem. P.

Poizvedujemo

10. avgusta 1944, ko mi je bilo 17 let, me je neka ženska pripeljala v Dolenjski odred. Takrat je bila v Jančah iznad Jevnice specialna četa VDV, pri kateri sem nato ostal do konca vojne. Spominjam se, da nas je vodil podporočnik — Rus, verjetno Franc Strojbar, sedaj gozdni tehnik. Prosim tovariše, ki se me spominjajo, naj mi pošljejo svoje naslove.

Silvan Pečnik,
Opekarna 27,
Trbovje

V domu invalidne mladine v Kamniku živi Jerica Dahu, stara približno 24 let, v domu pa jo vodi v seznamih kot staro 21 let. Tovarišica Jerica domneva, da je (po primku sodeč) Grkinja. Razen tega znanci govorijo, da so jo prinesli na Ortopedsko kliniko leta 1948 kot Grkinjo.

Rada bi zvedela, kdo jo je prinesel na kliniko in odkod, oziroma, če bi kdo kaj vedel, odkod je doma, kdo so njeni starši in kje so zdaj. Morda bo iskanje lažje, če navedemo, da je bilo o njej na nekem bolniškem listu napisano, da se piše Jeferija Dahu. Ko so jo prinesli, je imela bolno hrbtenico z izrastkom.

Prosimo vsakogar, ki kaj ve o Jerici, naj to sporoči njej ali pa Ivanki Brlec, Bakovnik 3, Kamnik.

Vsak član ZB NOV naj postane naročnik »TV 15«

Ob tabornem ognju

pisale najlepše in najbolj veličastne strani naše narodne zgodovine in da je naš boj med najbolj pomembnimi v zgodovini. Zato ni sramota in ni pohujšljivo pisati o zločinah in obsojati belogardizem. Ne moremo in ne bomo molčali, da je bil krivec

karjih kot pa o naši osvobodilni vojni. Prav tako mi ni všeč, da naš zabavni tisk pod vplivom zahodne dekadence pretirano popularizira volitve raznih lepotnih kraljic, zasebno življenje zvezdnikov in podobno. Izvlečke iz raznih večjih del o NOB, kakršni je tudi »Sveti Urh«, pa beremo le redkokdaj.

Vprašanje je, če pri nas lahko dopustimo tako široko »demokratično«, da lahko razni ljudje zagovarjajo zločine in obsojajo pisanje o njih ter tako ustvarjajo tihi ali javni pritisk za rehabilitacijo zločincev in obsodbo žrtev. To pa prav v času, ko nad svetom visi nevarnost nove vojne, strašnejše od prvih dveh svetovnih, v času, ko se zločinci, podobni našim belogardistom, pi-

Močno sem presenečen in ogorčen, da se pri nas komaj štiri stoletja po strašnih zločinah na Urhu najdejo zagovorniki belogardizma in klerofašizma, ki dvigajo glave in obsojajo tiste, ki pišejo o teh zločinih. Pri tem najdejo tako nesmiselne izgovore, ko da je za naše ljudstvo in naš mednarodni ugled sramota, če pišemo o bratomorni vojni. Zahtevajo, naj se o takih rečeh ne piše, ker da je to pohujšljivo za našo mladino, da nam krati ugled ipd.

Dejansko pa je vsakemu pametnemu človeku jasno, da se za takimi in podobnimi izgovori skriva poskus rehabilitacije belogardizma, oziroma zagovor zločinov in zločincev. Jasno je

za vse zločine belogardistov pri nas malomeščanski klerikalizem, ki so se mu priključili ljudski zajedalci vseh branš. Od takih ljudi res ni mogoče česa poštenega pričakovati.

V tisku, kinu in televiziji pri nas vse premalo govorimo o naši osvobodilni vojni. Pisanje in prikazovanje NOB je najboljša vzgojna sredstva za mladino. Zelo žalostno so ugotovitve neke ankete med srednješolsko in visokošolsko mladino, ki je pokazala, da mladi veliko več vedo o raznih zvezdnikih in popev-

rati s sodobnim orožjem, znašajo z novimi zločini nad civilnim prebivalstvom v Vietnamu ter drugod...

Naj se zagovorniki urhovskih zločinov zavedajo, da mi borci teh reči ne bomo nikoli pozabili in prenehali obsojati. Proti prikritim zagovornikom zločinov pa se bomo bojevali z vsemi dovoljenimi sredstvi, jih javno obsojali in stvari imenovali s pravim imenom.

METOD JURČIČ, LJUBLJANA

Naj se zavedajo, da ne bomo nikoli pozabili!

tudi, da se pod to krinko skrivajo ljudje, ki trdit, da zdaj, dvajset let po osvoboditvi, ni več potrebno govoriti o našem boju in zaslugah tistih, ki so na svojih hrbtih prenašali breme osvobodilne vojne. To so tudi ljudje, ki vsako populariziranje našega boja in borcev krstijo s »solunaštvom«. Med njimi je precej takih, ki so se najbolj okoristili s pridobitvami naše revolucije, pri tem pa skušajo onemogočiti blaise borca.

Zgodovinska resnica je, da so se med osvobodilno vojno

»Gubčeva« je zdaj v Mariboru

V Mariboru so 3. septembra letos praznovali 24-letnico ustanovitve II. SNOUB »Matija Gubec«. Na svečanosti so se zbrali poleg vojakov in oficirjev, ki so prevzeli ime te slavne brigade: prvi komandant glavnega štaba NOV in POS in predsednik GO ZZB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka, odposlanec vrhovnega komandanta maršala Tita generalpodpolkovnik Rade Bulat, narodni heroji, komandanti in komisariji, preživeli borci ter drugi, med njimi tudi prebivalci Maribora.

Potem ko je polkovnik JLA Vojislav Radaković pozdravil navzoče in jih pozval, da z enominutnim molkom počastijo spomin na okrog 400 padlih borcev Gubčeve brigade, je povedal, da je ta brigada zaslovela zaradi svoje nenavadne manevrske sposobnosti, udarne moči, iznajdljivosti in prekaljenosti borcev in komandnega kadra. Zatem je opisal juriše in napade, ki jih je izvedla brigada na okupatorjeve močno utrjene in oborožene postojanke, med drugim v Dobu, Ajdovcu, Žužemberku, Jelenovem žlebu in v Novem mestu. Iz njenih vrst je izšlo več znanih komandantov in komisarijev, ki so pa vodili druge slovenske partizanske enote. Govorec o II. SNOUB »Matija Gubec« je Vojislav Radaković poudaril, da je ta brigada dala 9 narodnih herojev, da je uničila več kot 5.000 sovražnikovih vojakov, zaplenila več kot 1.000 pušk, več kot 200 puškomitraljezov, požgala ali porušila okrog 30 mostov, uničila 20 sovražnikovih vlakov in opravila še vrsto drugih vojaških akcij. 9. maja 1945 pa so njeni borci zmagovalno vkorakali v Ljubljano. Nato je med drugim povedal, da se vojaki in starešine počutijo počaščeni, ker nosijo ime tako slavne brigade, pri tem pa se zavajajo novih dolžnosti, ker so prepričani, da bodo le tako opravili izkazano zapuščanje.

Nato je pripadnike vojaške enote pozdravil in jim čestil Franc Leskošek-Luka, ki je med drugim poudaril, naj služenje vojaškega roka v JLA dobro izrabijo, da bi se tako

čimbolj usposobili kot branitelji domovine, in naj se uče na svetlih tradicijah II. SNOUB »Matija Gubec«, ki je bila po svoji borbenosti in revolucionarnosti ena najpomembnejših partizanskih brigad. Govorniku se je pridružil podpredsednik občinske skupščine Trebnje Janez Mihevc in povedal, da njihova občina 4. septembra praznuje občinski praznik kot spomin, ko so tega dne pred 24 leti v Trebnju pri Mokronogu ustanovili II. SNOUB »Matija Gubec«, ter da je občinska skupščina Trebnje tej brigadi podelila domovino. Nato je izrazil željo, da bi se borci brigade in vojaki te enote srečali na kraju, kjer je bila ustanovljena brigada.

Zatem je odposlanec vrhovnega komandanta maršala Tita generalpodpolkovnik Rade Bulat na vojaško zastavo te enote pripel odlikovanja: RED NARODNE OSVOBODITVE, RED PARTIZANSKE ZVEZDE, Z ZLATIM VENCEM IN RED BRATSTVA IN ENOTNOSTI Z ZLATIM VENCEM. Maršal Tito je odlikoval to brigado za uspešno opravljene borbene naloge in razvijanje bratstva in enakopravnosti med našimi narodi med NOB. V imenu prebivalcev Maribora je vojaški enoti čestil k tako visokim odlikovanjem član izvršnega komiteja CK ZKS in sekretar mestnega komiteja ZK Maribor Tone Kropušek. Nato je prvi komisar II. SNOUB »Matija Gubec« Lado Ambrožič-Novljan izročil sedanji vojaški enoti vojno zastavo, ki jo je glavni štab NOV in POS leta 1944 podelil Gubčevi brigadi kot naj-

Starešina je prevzel od svojega poveljnika vojno zastavo »Matija Gubec«. Le-temu jo je izročil Lado Ambrožič-Novljan

boljši slovenski partizanski brigadi. Prečitana je bila čestitka pomočnika državnega sekretarja za narodno obrambo Jette Sašica. Vojaki in starešine enote, ki nosi ime II. SNOUB »Matija Gubec« so priredili vojaško paradno, potem pa so poslali brzojavke vrhovnemu komandantu maršalu Titu, državnemu sekretarju za narodno obrambo Ivanu Gošnjaku in družini padlega narodnega heroja Predraga Jef-

tića. Le-ta je 31. julija 1943 padel na Dolenjskem kot komandant 15. divizije.

Ob tej priložnosti so v domu JLA odprli razstavo, kjer je na izvirni način ilustrirana borbeno pot II. SNOUB »Matija Gubec«. Razstavljenih je okrog 150 fotokopij. Gradivo sta prispevala poleg posameznih borcev ljubljanski muzej NOB in inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Razstava, ki bo odprta do konca septembra, je do sedaj največja razstava o brigadi »Matija Gubec«. Pripadniki so domiselno razporedili in za dekoracijo na razstavi vsekakor zaslužita akademski slikar Dževad Hoza, ki je v Mariboru odslužil kadrovske rok in pa arhitekt Lazar Čatić, ki je pripravil maketo spominskega muzeja in spominskega parka Gubčeve brigade. Pohvaliti je treba seveda tudi druge sodelavce, starešine JLA in polkovnika JLA Vojislava Radakovića, ki so požrtvovalno sodelovali pri razstavi in pri organizaciji proslave.

D. Miklavc

Resolucija s srečanja v Mostecu zveznemu odboru ZZB NOV Jugoslavije

Bivši politični zaporniki, interniranci in deportiranci, zbrani na velikem tovariškem srečanju v Mostecu v Ljubljani, se skupaj z drugimi aktivisti in borci narodnoosvobodilne vojne pridružujemo stalnim prizadevanjem jugoslovanske vlade in protestom družbeno političnih organizacij vse Jugoslavije proti diskriminatorni politiki Zvezne republike Nemčije do jugoslovanskih narodov, ki jim je nemška nacistična okupacija prizadejala nepopisno gorje.

Ker smo ljubili svobodo, so nemški okupatorji pustošili naše domove, mučili in ubijali naše ljudi, nas gonili v ječe, deportirali v taborišča širom po Evropi. Nihče nam ne more plačati nečloveškega trpljenja, ki smo ga prestali kot zaporniki ljubljanskih zaporov, zaporov v Begunjah, celjskem Piskru, v Mariboru in Borlu, nihče nam ne more vrniti žrtev, ki so izginile v žrelu nacističnega vojaškega in policijskega stroja in v žrelu nacističnih kombinatov smrti: Auschwitzu, Buchenwaldu, Bergen-Belsenu, Dachauu, Flossenbürgu, Mauthausnu, Natzweilerju, Ravensbrücku in Sachsenhausen...

Upravičeno in odločno pa zahtevamo, da vlada Zvezne republike Nemčije ugodni zahtevi naše jugoslovanske vlade po odškodnini žrtvam nacizma, ki bi bila vsaj delna moralna oddolžitev za neizmerno trpljenje pod nacistično okupacijo.

Vztrajno zavlačevanje Zvezne republike Nemčije, ki že 21 let po II. svetovni vojni ne izpolni jugoslovanskih zahtev po odškodnini, in to kljub mednarodnopravnim obveznostim, vzbuja naše globoko ogorčenje. To ogorčenje je tem večje, ker je Zvezna republika Nemčija doslej izpolnila svoje obveznosti pri izplačilu odškodnin državljanom vseh zaveznih evropskih držav, ki so to zahtevale. S tem so naše jugoslovanske žrtve nacizma postavljene v neenakopraven in diskriminatorni položaj. Zato odločno protestiramo proti cenzuri vlade ZRN, ki se ne zmeni za ogorčene proteste jugoslovanske javnosti in še dalje zavlačuje rešitev tega perečega problema.

Namesto da bi vlada ZR Nemčije skušala jugoslovanskim narodom popraviti krivico, omalovažuje njihove žrtve ter daje potuho ustaškimi zločincem, ki zaradi tolerantnosti policijske in sodne oblasti do njih še naprej terorizirajo naše državljane v ZR Nemčiji.

Vemo, da je v ZR Nemčiji na odgovornih položajih državne uprave, policije in sodstva še mnogo ljudi, ki bi radi izbrisali vojne zločine ter premamili človeštvo, da bi pozabilo na veliko poslanstvo pravice. Toda rane so preveč globoke, da bi svet pozabil na zločine. Protestom napredne javnosti proti tolerantnosti do vojnih zločincev se ponovno pridružujemo tudi mi in zahtevamo dosledno kaznovanje vseh, ki imajo krvave roke!

Odločno protestiramo proti vsem pojavom v mednarodni areni, ki spominjajo na čase krvavega nacizma. Protestiramo proti politiki sile Združenih držav Amerike, ki nastopa v Vietnamu s pravi tako surovostjo, kakor nacizem v Evropi med drugo svetovno vojno in utegne zaneti nov svetovni požar. Kot bivši politični zaporniki in interniranci, ki smo bili med zadnjo vojno izpostavljeni najhujšemu trpljenju in ponižanju, kakor tudi kot državljani socialistične Jugoslavije, ki se dosledno bori za mir na svetu, za miroljubno sožitje, se pridružujemo protestom napredne javnosti vsega sveta proti vsakršnemu nasilju nad narodi, ki nočejo nič drugega kakor svobodo in neodvisnost, in zahtevamo miroljubno rešitev vprašanj, od katerih je odvisna bodočnost človeštva.

F. V.

Še o izvajanju sklepov V. kongresa ZZB NOV Jugoslavije

(Nadaljevanje s 1. strani)
Gubčeva v Mariboru, XV. v Metliki in Gregorčičeva na Vrhnem. Tudi podeljevanje domicila posameznim brigadam kot Tomšičevi v Ljubljani in Velenju, Serčarjevi na Vrhniki in Slovenjem Gradcu, Prešernovi v Kranju itd. res mnogo prispeva k negovanju in čuvanju tradicij NOB.

»Glede tega je bilo v Sloveniji veliko narejenega, toda to ne pomeni, da ne bi mogli za negovanje tradicij storiti še več, kajti kljub vsem prizadevanjem in tudi kljub nekaterim resdoberim uspehom so še pomankljivosti, ki jih bo treba v prihodnje odpraviti.

V sklepih V. kongresa je tudi rečeno, da bodo morale organizacije borcev še nadalje skrbeti za usklajevanje dejavnosti pri označevanju krajev — prizorišč pomembnih zgodovinskih dogodkov iz NOB, pri čemer bo treba upoštevati kakovost umetniških spomenikov.

Pri republikanskem odboru ZZB je sicer komisija za spomeniško dejavnost, toda njena naloga je le odobravati in pregledovati

načrte raznih spomenikov in pa obeležij. Zato je treba ugotoviti, da so sicer v glavnem spomeniki in obeležja na najvažnejših prizoriščih pomembnih zgodovinskih dogodkov že postavljeni, toda sedaj prevladuje vtis, da je bilo lažje zbrati milijone za postavitev spomenikov in obeležij kot pa zagotoviti nekaj tisočakov letno za njihovo redno vzdrževanje. Zaradi pomanjkanja sredstev kaže, kot bi postavljene spomenike ponujali občinam, šolam, zavodom za spomeniško varstvo itd.

Enako je z grobovi oziroma z grobišči. Vse to pa kljub temu, da imamo zakon o zaščiti partizanskih grobov in tudi zakon o zaščiti kulturnih spomenikov. Dogaja se namreč, da prav tisti, ki bi v prvi vrsti bili odgovorni za zaščito spomenikov in grobišč, vračajo svojo odgovornost na organizacije borcev, ki pa prav gotovo niso dolžne skrbeti za vzdrževanje le-teh, marveč so dolžni le pomagati tistim, ki so ob odkritju sprejeli to dolžnost.

Nekaj pa je, kar sodi med naloge organizacij borcev. Ugotoviti bi morale — oziroma vsaj prizadevati si ugotoviti, kateri padli borci so pokopani v posameznih grobiščih. Saj v večini primerov je to že urejeno, toda med mnogimi grobišči jih je le tudi nekaj takih, kjer je znano le število pokopanih, niso pa znana njihova imena. Tako je na primer na Turjaku pokopanih v skupni grobnici 124 borcev, a za večino teh se ne ve, kdo so bili. Res je sicer, da je sedaj — po 21 in tudi več letih težko ugotovljati, kdo je na tem ali onem kraju padel — toda nemogoče pa to le ni.

Vse navedene ugotovitve nas opozarjajo, da je še mnogo tega, kar bo treba storiti, da bodo organizacije borcev, vojaških vojni invalidov in rezervnih oficirjev in podoficirjev pa tudi njihovi občinski odbori Slovenije lahko zapisali v svojih poročilih, da so na svojem območju izvedli vse sklepe V. kongresa ZZB NOV Jugoslavije.

V. M.

Republiško prvenstvo invalidov v plavanju

Preteklo soboto in nedeljo je bilo v Zusterini pri Kopru tekmovalno prvenstvo invalidov v plavanju. Poleg domačih tekmovalcev so se tekmovalna udeležila tudi gostje, predstavniki avstrijskih, italijanskih in hrvaških invalidov. V dveh dneh se je pomerilo okoli 140 tekmovalcev, kar pomeni, da je bila udeležba doslej najbolj množična.

Prvi dan je v desetih skupinah plaval okoli 120 tekmovalcev, drugi dan pa so bile štafete in vaterpolo tekme. Sodil je sodniški zbor pri plavalnem klubu v Kopru. Gledalci so zasedli stopnišče ob bazenu, boderili tekmovalce in jim vzklkali ob uspehih.

Vaterpolo tekma med reprezentancama Slovenije in Avstrije se je končala z zmago gostov 8:2.

Invalidi so tekmovali razdeljeni v kategorije po poškodbah. V oklepajih navajamo zmagovalce v posameznih kategorijah:

Poljubni stil, podlaktna amputacija, skupina A (Franc Vilović), podlaktna amputacija B (Ive Bartolati), nadkolenska amputacija, kategorija I (Franc Sirowy), nadkolenska amputa-

cija, kategorija I (Jože Beloglav), podkolenska amputacija, kategorija II (Franjo Cabrijan), amputirani obe nogi, kategorija III (Hermine Anfecher — Avstrijka), Paraplegiki — VI. kategorija (Franc Vehovar) in na II. progi (Ljubo Nerat). Slep, VII. kategorija, 2. proga (Jože Dagarin), za prvo ni podatkov v zapisniku. Splošne poškodbe (Kasper Heinz — Avstrijec, Maks Stopar, Stevo Kraljevič, Bato Vidic). Tekmovali so na dveh progah po dvakrat. Amputacija obeh rok (Breklič).

F. V.

(NADALJEVANJE)

»... Skoraj neverjetno je, kako krvoločen je bil ta frater. Medtem ko sta na primer Matković in Miloš na zaenaj pokazala, kaj se skriva v njuni notranjosti, je bil Majstorović izredno mil in prijazen. Kadar pa je začel klati, mu v krvoločnosti ni bilo para. Dolgo časa je bil poglaviti izvrševalec množičnih pokolov v Gradini. Zvečer se je nalašč za to oblekel v nekakšen zelenkast kombinizon, zjutraj pa se je vrnil ves krvav. Niti eden izmed množičnih klavcev v Gradini ni zdržal tako dolgo kot frater Majstorović...

Na lastne oči sem videl naslednje: Pred poveljstvom in oficirski jedilnico, kjer so stale pogrnjene mize, da so sestradani ujetniki lahko gledali, kako dobro jedo ustaški banditi, je sedel Majstorović in obedoval. Dobro se spominjam, da je pred seboj imel tudi zeleno solato. Nenadoma je stopil predenj neki ustaš in mu raportiral. Majstorović mu je nekaj ukazal. Ustaš je odšel h glavnemu taboriščnemu vходу in pripeljal Majstorovića nekega ujetnika. Majstorović je popolnoma mirno odložil vilice in nož, ustrelil nesrečnika, potem pa jedel naprej. Ustašu je samo rekel: »Poklič grobarja!«

Priča Tono Krkač opisuje Majstorovića takole: »... Ko sem bil v Jasenovcu, sem velikokrat videl, kako je Majstorović streljal ujetnike v tako imenovanih javnih nastopih. Majstorović je imel gumijasto cev, ki jo je vtisnil položil na rane, iz katerih je žrtvi tekla kri. Sesal je kri, govorec: »Hočem se napiti komunistične (ali židovske) krvi.«

Preiskovalna komisija je zaslila tega zločince, ki je po osvoboditvi prišel v roke pravice. To so odločili iz njegove izjave:

»... V Jasenovcu sem bil ustaški oficir in upravitelj taborišča od konca junija 1942 do konca oktobra 1942. Priznam, da sem pri javnih streljanjih

JASENOVAC

osebno ubil okoli sto internirancev taborišče Jasenovac in Gradiška. Prav tako priznam, da je za časa mojega upraviteljstva v taborišču Jasenovac prišlo do množičnih ubojev v Gradini, vendar jaz pri tem nisem sodeloval, čeprav sem za te množične uboje vedel. Popraviljam se: pri teh množičnih ubojih sem bil navzoč, vendar jih nisem izvrševal. Množične uboje sem dovoljeval kot upravitelj, ker sem dobival ustne ukaze Ljube Miloša, še večkrat pa Ivica Matkovića, včasih pa tudi Maksa Luburića. V Gradini se je ubijalo z macolo, in sicer tako, da je žrtev morala stopiti v izkopano jamo, nato pa je sledil udarec z macolo po glavi, od zadaj. Razen tega se je ubijalo s streljanjem in s klanjem. Kadar so v Gradini likvidirali ženske in dekleta, vem, da je prišlo do posilstev mlajših. To je ukazoval Ivica Matković, posiljevali pa so, ko, kolikor jaz vem, Cigani, in sicer Cigani grobarji. Jaz nisem posiljeval. V mojem času je po mojem računu bilo likvidirano v taborišču Jasenovac 20 do 30 tisoč ujetnikov. Posebej poudarjam, da je bila v začetku poletja v Jasenovcu izvršena likvidacija taborišča Djakovca. To likvidacijo je vodil Jozo Matijević, ustaški poročnik. Računam, da je bilo v tej likvidaciji taborišča Djakovca pobitih dva do tri tisoč Židov in njihovih otrok. Konec oktobra sem prišel iz Jasenovca v taborišče Stara Gradiška. V tem času je prišlo v taborišče Stara Gradiška do množičnih likvidacij, ki so bile večinoma opravljene zunaj taborišča, tako na primer v Mlaki, Ja-

blancu, pošiljalo pa se je tudi v Jasenovac. Do tako velikih transportov za likvidacijo je prišlo na ukaz Ivica Matkovića. Na ta način je bilo odposlanih okoli dva do tri tisoč ljudi.

16. IV. 1945 sem se vrnil v Jasenovac, kjer sem ostal do konca. Vem, da so v tem času odkopavali trupla ujetnikov v Gradini in jih sežigali, da bi zbrisali sled za storjenimi zločini. Jaz nisem sodeloval v likvidacijah zadnjih ujetnikov, marveč samo pri ekshumaciji.

Poveljnik delovne službe v Jasenovcu je bil ing. Hinko Dominik Picilli. Bil je neomejen gospodar vse taboriščne »delovne sile«. Picilli je nečloveško izkoriščal internirance, gnal jih je, da so delali več, kot so zmogli. Hodil je po delavnicah in po terenu, kjer so delali, in z železno palico, ki jo je vedno imel pri sebi, neusmiljeno pretepaval delavce.

Picilli je še posebej preganjal slabotne internirance, ki so jim zdravniki predpisali počitek. Prihajal je v barake, kjer so ležali, in jih z batinami in revolverjem gnal na delo.

Picilli je bil preučil načrte nemških peči za sežiganje in ukazal, naj ob »Cigani« zgradi peč, v kateri so tri mesece sežigali moške, ženske in otroke.

POSAMEZNI MNOŽIČNI ZLOČINI. — Poleg omenjenih zločinov bomo opisali še nekaj množičnih, zlasti tiste, ko so pobili večje število Židov.

Zločine bomo prikazali po kronološkem zaporedju: od ustanovitve taborišča pa do osvoboditve.

Vendar je tu opisan le manjši del teh grozodejstev. Ustaši so največ zločinov zagrešili ponoči in skrivaj, tako da o večini zločinov priče ne vedo nič natančneje ne glede števila žrtev ne glede časa in načina usmrtnitve, čeprav so ustaši na nekatere pokole vodili tudi ujetnike kot gledalce. Na drugi strani pa je število preživelih tako majhno, da ni očitvecev za večino zločinov, zagrešenih v Jasenovcu.

LIKVIDACIJA TABORIŠČ ŠT. I in II V JASENOVCU. — Omenjeno je že bilo, da je bilo prvo jasenovsko taborišče 12 kilometrov od Jasenovca pri vasi Krapje. Čez nekaj tednov so ustanovili Taborišče št. II ob reki Strugu, in sicer nedaleč od ceste, ki vodi iz Jasenovca proti Novski.

Novembra 1941 je jesensko deževje ves kraj spremenilo v veliko jezero. Začasni nasipi niso mogli zadržati voda, tako da so se ustaši zbal, da jim voda ne bi odnesla stražarnice. Zato so sklenili, da ukinejo taborišče, podro barake ter da material in ljudi preselijo k »Cigani« pri Jasenovcu in tam ustanove novo taborišče.

Okoli 15. novembra je Luburić ukazal, naj pokoljejo vse, ki ne zmorejo dela in preselitve. Ob tej priložnosti so pobili 600—700 ljudi.

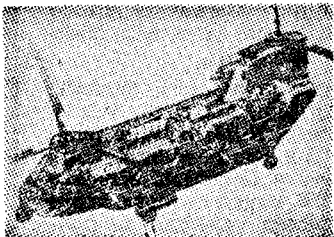
Priča Djuro Švarc takole opisuje te zločine: »... 14. X. 1941 (v petek) je prišlo povelje, da se ne sme nihče ganiti. To je trajalo kakšnih devet ur. Ko smo odšli po cesti proti »Lančari«, so stali poleg električne centrale veliki vozovi, na njih pa so bile gomile blatnih, gojih, napol obelčenih trupel. Ležala so vse prek. Prizor je bil več kot strahoten... Iznenada se je razširil šepet, da v »Cigani« ubijajo z železnimi palicami in gorjačami... Vsi smo skoraj ponoreli, tako rekoč čutili smo, da nas bijejo z gorjačami po glavi.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Leteča trdnjava

V Združenih državah Amerike preizkušajo novo inatčo obo-roženega helikopterja »SN-47-A«, ki je prava letéča trdnjava.

V prednjem delu helikopterja je v poseben stolpič vgrajen 40-milimetrski brzostrelni minomet. Z njim v primeru potrebe strelja druga pilot kar iz svoje kabine, mine pa lahko meče na obe strani helikopterja. Razen tega je

na helikopter z vsake strani pri-trjeno še posebno gnezdo, v ka-terem je 20-milimetrski top z de-veletnajstimi nedirigiranimi raka-tami kal. 69,8 mm ali pa z mit-raljezom kal. 7,62 mm.

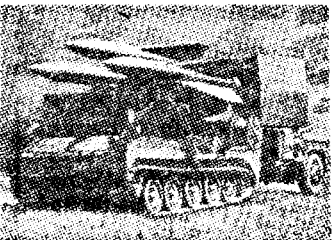
V kabini helikopterja je pet strelcev, ki imajo pred seboj mit-raljeze kal. 7,62 in 12,5 mm. S te-mi mitraljezi streljajo bočno. He-

Vojaško zanimivosti

liopter pa ima še en mitraljez v repu, s katerim lahko strelja po ciljnih na tleh, potem ko jih preleti. Nazadnje moramo omeni-ti še oklop, ki varuje pred nas-protnikovim pehotnim ognjem motorje, aparature in posadko.

Samohodni »Hawk«

Ameriška vojska je že lani sklenila z nekim podjetjem po-godbo in skupni vrednosti 1.600.000 dolarjev za posebno samohodna vozila, s katerimi bi prevažali protiletalsko raketo napravo

»Hawk«. Vsak vod »Hawk« bo imel tri samohodna vozila, na vsa-kem izmed njih pa bodo po tri rakete, medtem ko bodo drugo opremo (med njimi tudi dva ra-dioelektronska vozila na dveh pri-ko-linah.

Torpedi na helikopterjih

V Franciji so za helikopter »ASW« napravili poseben nosilec za torpede tipa 541 in 542. Prvi nosilec je namenjen za en 500 kg tešek torped, drugi pa za dva torpeda, od katerih bo vsak imel po 250 kg. Nosilci pa so napra-vljeni tako, da nanje lahko pri-tridijo ne le torpede, temveč tu-di globinske in manevrske bombe.

Druga svetovna vojna petkrat dražja od prve

Druge svetovne vojne se je udeležilo skupno 61 držav, ki so mobilizirale 110 milijonov voja-kov. Vojna je zahtevala od 15 do 60 milijonov smrtnih žrtev, ranjenec pa je bilo kakih 35 milijonov.

Zadnja svetovna vojna je naj-huje prizadela Sovjetsko zvezo, kjer so naleteli približno sedem milijonov civilistov, v bo-jih pa je padlo prav toliko vo-jakov. Hude izgube so imele tudi Poljska (100.000 vojakov in 4.200.000 civilistov), Jugoslavija (300.000 vojakov in 1.400.000 civilistov), Francija (250.000 vojakov in 350.000 civilistov) in Češkoslo-vška (150.000 vojakov in 215.000 civilistov).

Velika Britanija in Združene države Amerike sta imeli soraz-merno precej manj žrtev: prva je izgubila 326.000 vojakov in 62.000 civilistov, druga pa 400.000 vojakov, kakih 600.000 pa jih je bilo ranjenih.

Izmed držav osl je naj-hujše izgube imela Nemčija (3.500.000 vojakov in 500.000 civilistov), manj pa Italija (350.000 vojakov in 80.000 civilistov), Ro-munija (200.000 vojakov in 260.000 civilistov), Madžarska (140.000 vo-jakov in 280.000 civilistov), Avstri-ja (230.000 vojakov in 104.000 civilistov), Finska 82.000 vojakov in 2.000 civilistov) in Bolgarija (10.000 vojakov in 10.000 civilistov).

Ameriški profesor Bogart je izračunal, da je druga svetovna vojna stala človeštvo 4.000 mili-jard dolarjev. Samo v Jugoslaviji je sovražnik povzročil za približ-no 47 milijard dolarjev škode. Sodiijo, da je druga svetovna vo-jna — računajoč samo neposredne stroške — bila petkrat dražja od prve.

SKRIVNOST »KRALJEVSKEGA TIGRA«

Nekega poletnega večera 1944. leta je v Hitlerjev vrhovni štab, ki se je skrivaj globoko pod zemljo v Berlinu, prispel nenavaden gost. Z veliko črno aktovko je samozvestno hitel po praznem hodniku. Nerazporeženi esesovci so ga spustili mimo, ne da bi pogledali njegove dokumente. Dobro so poznali njega, pa tudi Hitlerjevo mne-nje o njem. V tankovskih eno-tah tretjega rajha so ga poznali pod častnim nazivom »oče oklopa«.

To je bil doktor Porsche. lastnik podjetja z enakim ime-nom — velike tankovske indu-strije. Dobro je vedel za Hitler-jevo slabost do oklopnih pri-kazni in je fantastične zamisli svojega gospodarja znal s kovi-vino spremeniti v stvarnost.

Najnovejša Hitlerjeva zami-sel je bil ogromen super tank z izredno močno oborožitvijo in debelim oklopom. Hitler je bil prepričan, da bi že petdeset ta-kih tankov lahko ustavilo pro-diranje Rdeče armade.

Ta večer je doktor Porsche poročal Hitlerju o novem tanku,

šajama: »Novo orožje, Tanki?«

Čas je tekkel, vprašanje pa je še nadalje ostalo nerazčiščen.

Kljub temu pa so se istega leta razkrili skrivnosti. To so povsem nepričakovano in nena-vadno storili člani posadke ne-kega tanka »T-34« podporočnik Aleksander Petrovič Ostin (ko-mandir), starejši vodnik Alek-sander Stecenko (voznik), vod-nik Abubakir Merhadjarev (me-rilec), mlajši vodnik Aleksej Ha-ličev (polnillec) in Aleksander Grudin (strelec-radist).

Nekega večera je komandant 53. gardske tankovske brigade podporočniku Ostinu ukazal, naj krene v naselje Oglenduv in upostavi zvezo z drugim ba-talijonom. Tank je takoj nato pohitel proti zahodu. V naselje pa ni mogel, ker so tik pred njim v vas vdrl Nemci. Brž ko je opazil fašiste, je Ostin ukazal vozniku, naj vozi obrne in se kar najhitreje umakne, kajti po-vsem brez pomena bi se bilo spuščati v boj z mnogo močnej-šim sovražnikom.

Ko se je dovolj oddaljil, je Ostin vzpostavil radijsko zvezo s štabom in sporočil, kaj se mu je zgodilo. Komandant brigade mu je nato ukazal, naj si po-lišče kak pripraven kraj in od tam opazuje sovražnika. Posad-ka je takoj našla ustrezen pro-stor in se lotila maskiranja tan-ka. Od Nemcev jih je ločil glo-bok jarek.

SREČANJE GRADNIKOVCEV

Skupščina občine Nova Gorica bo dne 17. septembra 1966 slavnostno sprejela odlok o domicilu Gradnikove brigade v Novi Gorici.

Obveščamo vse nekdanje borce Gradnikove brigade, da bo ob tej priliki slavnostno zborovanje vseh preživelih borcev in svojcev padlih borcev.

Zborovanje in partizansko srečanje bo v nedeljo, 18. sep-tembra ob 10. uri dopoldan pred poslopjem občinske skup-ščine v Novi Gorici.

Vsi nekdanji borci, ki so odboru dostavili svoje naslo-ve, prejmejo vabila. Vabimo pa s tem obvestilom tudi vse ostale borce, katerih naslovov nimamo, pa zaradi tega niso prejeli vabila.

Obenem vabimo na to srečanje borce drugih partizan-skih enot, svoje padlih, nekdanje politične aktiviste, pred-vsem pa mladino, ki bo na tem srečanju imela priliko ne-posredno slišati in se seznaniti z borci in prek njih s slavno epopejo ene naših udarnih brigad.

ODBOR GRADNIKOVE BRIGADE

o »kraljevskem tigru«, ki naj bi po svojih lastnostih prekašal znana tanka »tiger« in »pan-ter«. Hkrati je prošil fuderja za dovoljenje, naj ga pusti na fronto, kjer bi preizkusil svoj tank v pravih bojnih razmerah. To naj bi se zgodilo na sando-mirskem mostišču na zahodnih bregovih Visle, ki so jih bile osvojile sovjetske enote.

Nove tanke so pripravljali v največji tajnosti. Zavezniške obveščevalne službe so si na vso moč prizadevale, da bi odkrile tudi to skrivnost, vendar brez posebnega uspeha. Sovjet-ska obveščevalna služba je zve-dela le to, da nameravajo hit-lerjevci uporabiti novo vrsto tankov. Podatki pa so bili ne-zanesljivi in nihče ni mogel od-govoriti na vprašanje, za kakš-ne tanke gre, v čem je njihova moč, koliko so jih napravili in kje jih nameravajo uporabiti. V operativnem zvezku načelnika obveščevalne službe na sando-mirskem mostišču so stale le naslednje besede z dvema vpra-

s štabom in sporočil, kaj se mu je zgodilo. Komandant brigade mu je nato ukazal, naj si po-lišče kak pripraven kraj in od tam opazuje sovražnika. Posad-ka je takoj našla ustrezen pro-stor in se lotila maskiranja tan-ka. Od Nemcev jih je ločil glo-bok jarek.

V Oglenduv so prvi nemški tanki vdrl že v mraku, nekoli-ko kasneje pa je tja pripeljala tudi kolona s kakimi 40 »kral-jevskimi tigri« iz 501. težkega tankovskega bataljona. Medtem ko so se tanki pripravljali na boj, se je okrog njih sprehajal človeček z zlovesčim obrazom — konstruktor »kraljevskega tigra«. Potem ko ga je koman-dant bataljona seznanil s svo-jim bojnim ukazom, je kon-struktor pripomnil:

»Vi uporabljate zastarelo taktiko. Vsaka previdnost je od-več v primeru, ko gre za take tanke, kot jih imamo sedaj. Samo naprej in spet naprej! Oklopa »kraljevskega tigra« ni moč prebiti.«

Ko je končal, se je ozrl po oficirjih, ti pa so zadržano mol-čali. Njihovo ponašanje je uža-lilo gosta iz Berlina. Videl je, da mu ne verjamejo. S težavo je zadržal bes, nato pa jim re-kel:

»Jaz bom v prvem tanku. Saj ni nobene nevarnosti.«

Ob jutranjem svitu je z za-hoda prihajalo čedalje glasnej-e ropotanje. Ostin je kmalu nato opazil, kako se iz Oglenduva približuje kolona težkih in okor-nih tankov. Vozili so počasi, kot da preiskujejo pot. Bili so ne-navadni in grozni.

Ostin je vedel, da se dogaja nekaj nenavadnega. Skienil je, da tankov ne bo obstreljeval v čelno stran, temveč jih bo spu-stil vzdolž jarka in jih tako do-bil z bočne strani. Medtem ko so njegovi ljudje »razpravljali« o tem, kakšne tanke imajo prav-zaprav pred sabo, je sovražni-kova kolona že prispela na ustrezno razdaljo in smer.

»Po prvem tanku — ogenj!« je Ostin razburjeno poveljeval.

Hip kasneje se je oglasil strel. Na »kraljevskem tigru« je odjeknila eksplozija. Granata se je razletela v stikališču med spodnjim delom vozila in ku-polo.

»Meri nižje,« je Ostin znova ukazal, »ogenj!«

Druga granata je zadela bok sovražnikovega tanka, razhila oklop in vžgala bencin v rezervoarjih. Iz tanka se je dvigal visok plamen, ki je neusmiljeno požiral najmlajšega otroka pod-jetja Porsche in tudi glavnega konstruktorja »kraljevskih ti-grov«.

Ne da bi vedel, kakšno ško-do je hitlerjcem povzročil, je Ostin nadalje ukazoval:

»Po drugem tanku!«

Na drugi strani jarka je vznikla nova bakla. Med nitler-jevci je nastala zmeda. Tanki, ki so bili zadaj, so se drug za drugim začeli umikati. Niso imeli časa niti za odpor. Le tretji tank v nemški koloni je

svojo cev nameril proti sovjet-skemu »T-34«. O končnem izidu dvoboja so odločale sekunde.

»Hitreje!« je zavpil Ostin.

»Ne vidim, kje je cilj,« je razburjeno odgovoril merilec.

Ostin je opazil, da je pred merilno napravo bil snop pše-nice in zato merilec ni mogel videti cilja. Zato se je do pasu naprej dvignil iznad tanka in preveril, kam gleda cev.

»Nekoliko nižje, Ogenj!«

Tako se je odstran jarka vžgala še tretja bakla. Dolga cev »kraljevskega tigra« se je brez moči povesila proti tlom.

V Berlinu niso takoj zvedeli za smrt glavnega konstruktorja

»kraljevskega tigra« in o porazu 501. težkega tankovskega bata-ljona. Hitler še ni bil obveščen o usodi orožja, v katerega je tako zaupal in bil prepričan, da bo spremenilo nadaljnji potek dogodkov. Laboratorije podjetja Porsche so še nadalje stražili esesovci in v jeklenih blagajnah čuvali mape z načrti »kraljev-skega tigra«. Tedaj pa že ni bilo nobene skrivnosti več, zakaj po-vsem nov tank, ki ga je bila za-plenila posadka sovjetskega tan-ka pod poveljstvom heroja So-vjetske zveze podporočnika Alek-sandra Petroviča Ostina, so javno razstavili v moskovskem parku »Maksim Gorki«.

Kdaj so Američani z vso močjo napadli otok, ki ga ni nihče branil?

Da bi razširili svoje obramb-ne položaje proti severu, so Ja-ponci v začetku julija 1942. leta napadli Aluetsko otočje in osvo-jili otoka Etu in Kisku. Ameri-čani so na japonski napad od-govorili tako, da so na otokih Ejdeku in Emčiki zgradili opo-rišča in letališča. Odtod so z le-tali japonskim površinskim ladj-am onemogočili dostop in oskrbovanje garnizij na prvih dveh otokih. Potem so Japonci v te namene začeli uporabljati podmornice. Ko pa tudi to ni zaleglo, so sklenili, da bodo svoje enote na Aleutih eva-kuirali.

Medtem so Američani uničili japonsko posadko na otoku Etu, hkrati pa se pripravljali na na-pad na otok Kisku. Preden pa je do njega sploh prišlo, je kon-traadmiral Kimura dobil ukaz,

naj evakuira 5200 vojakov, koli-ko jih je tedaj bilo na tem otoku. Čeprav so mnogi bili pre-pričani v neuspeh njegove za-misli, je Kimura poslal pred otok tri lahke križarke in deset rušilcev in nalogo uspešno opravil, ne da bi ga Američani opazili. Priznati pa moramo, da je japonskemu kontraadmiralu pomagala tudi megla in dejstvo, da je prav tedaj ameriško voj-no ladje, ki je sicer patroliralo v bližini tega otoka, odplu-lo po novo gorivo.

Za vse to so Američani zve-deli šele po osemnajstih dneh, ko so se 15. avgusta 1943. leta po hudem topniškem ognju in zračnem bombardiranju s 30 ti-soč možmi izkrcali na otoku in ob tej priložnosti presenečeno ugotovili, da na vsem otoku ni nobenega japonskega vojaka več.

Fotografija z vprašanjem

Na fotografiji, ki vam jo tokrat predstavljamo, je skupina rešenih zavezniških letalcev na osvobojenem ozemlju leta 1944. — Prosimo, da nam sporočite točen datum nastanka fo-tografije

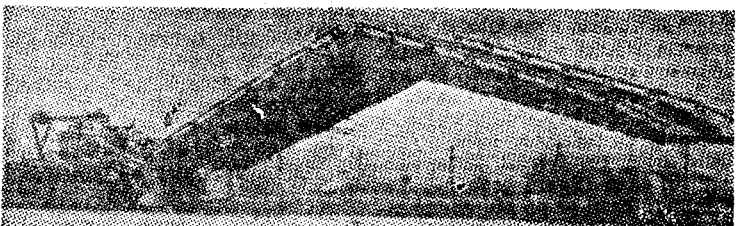
IZ FRANCOSKEGA VOJAŠKEGA ČASOPISA »L'ARMÉE«

INŽENIRSKI OKLOPNI STROJI

Z nastankom jedrskega orož-ja se je pokazala potreba, da in-ženirske enote dobe stroje in bojna vozila, v katerih bi inže-nirci bili varni pred radioak-tivnim orožjem, zlasti kar za-

enači z giblivojstjo onih enot, ki jim inženirci pomagajo. Opremiti inženirske enote s tehničnimi sredstvi je moč na dva načina:

— ustanoviti enote s sa-

deva naknadne učinke ob raz-čiščevalnih delih.

Oklopni stroji imajo v pri-merjavi z navadnimi vrsto pred-nosti, med njimi tudi nasled-nje:

— veliko učinkovitost, ki po-sadkam omogoča večjo delovno storilnost;

— taktično giblivojst inženir-skih enot, ki se tako lahko iz-

razen tanka M 47 (kot dozer), tanka AMX 13 (kot transporter mostu) in bojnega vozila VCG (»Vehicule de Combat du Ge-nie« — inženirsko bojno vozi-lo).

Tank M 47 — dozer je iz-vrstno sredstvo, s katerim je moč hitreje kot z drugimi stro-ji čistiti ceste in delati nasipe. Na transportni daljavi 30 me-trov ima zmogljivost 100 do 125 kubičnih metrov. Če pa ima sprednje poklopce zaprte, mu je delovna zmogljivost nekoliko manjša — le kakih 100 kubičnih metrov na uro.

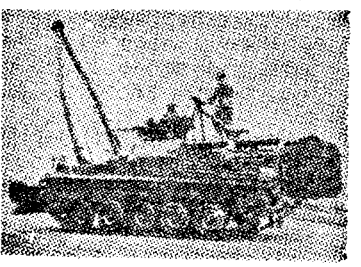
To vozilo lahko uporablja-jo tudi na kontaminiranem zem-ljišču, vendar le tedaj, če ima voznik masko na obrazu. V tem primeru ne bo koeficient seva nja v specialni kabini dosegel niti 0,01, medtem ko bo zunaj znašal 0,05.

Tank AMX 13 za postavlja-nje mostu ni več nobena novost. Ena izmed njegovih prednosti je tudi ta, da z njim lahko po-

stavijo most pri nagibih do ± 25 stopinj.

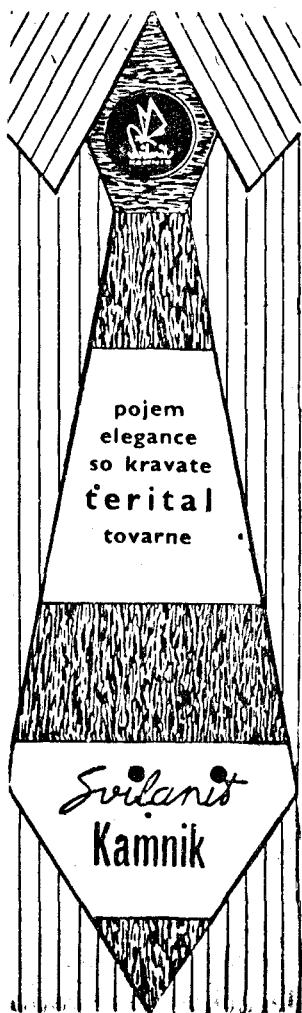
Bojno inženirsko vozilo VCG so napravili iz oklopnega trans-porterja AMX tako, da so mu vgradili dozerski nož ter na-pravo za čiščenje, vleko in dvig.

S tem vozilom lahko prepe-ljejo ves inženirski vod z opre-mo vred, hkrati z njim pa š, razne priključke. Njegova dvo-

osna prikolica z nosilnostjo dveh ton povsem ustreza za prevoz pionirjev oziroma eksplozivneg materiala.

Ko so to vozilo preizkušali so ugotovili, da močno povečuja storilnost inženirskega voda.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Rešila je London

Nepričakovana nevarnost

V začetku 1943. leta je v Peenemunde prišel komandant policije, stražni Himmler, Helena Bich je mislila, da je prišel s kakšnim posebnim namenom, in jo je zato bilo že kar strah. Morda so ugotovili, da skrivnostno ne čuvajo dovolj dobro in da bodo zato poostri varnostne ukrepe. Kmalu je ugotovila, da niti najmanj ne mislijo na kake britanske vo-hune, pač pa so začeli še bolj paziti na nemške strokovnjake in tehnike, ko da se boje njihovega izdajstva. Odtlej pa je, seveda, tudi njeno delovanje bilo mnogo težavnejše.

Največja nevarnost, za katero pa takrat ni vedela, ji je grozila 1943. leta, ko je nemški protioveščevalni oficir Kaiser v Strasbourgu povsem po naključju ugotovil, da njen oče živi v Londonu in da je zaposlen v britanski oveščevalni službi. Kaiser je takoj nato odpotoval v Freiburg, kjer je prek telefona zahteval od svoje centrale, naj ga puste v London, da bi tam osebnostno poročal o nekem sila pomembnem odkritju. Ko so mu to dovolili, je sedel na vlak, ki pa so ga nekje pred Berlinom zavezniška letala bombardirala. Med žrtevami je bil tudi Kaiser. Dokumente, ki so jih bili našli pri njem, so poslali v protioveščevalno centralo, vendar jih niso uporabili, temveč jih vtaknili v arhiv. Po končani vojni so prišli Angležem v roke in tako se je zvedelo, kakšna huda nevarnost je grozila Heleni Bich.

Helena je že spomladi 1943.

Kdo kaj ve o španskem borcu Ivanu Kovačiču?

Znanci so mi povedali o tem, kako poizvedujete za španskimi borci. Iz pisma tovariša Repinca sem zvedela tudi za svojega po-

kojnega moža Ivana Kovačiča, ki se je tudi bojeval v Španiji. Moj mož je bil rojen 4. aprila 1893 v Idriji. Leta 1924 je šel na delo v rudnik Ausmet. Poročila sva se leta 1925 v Mostu na Soči in takrat sem tudi jaz odšla za njim v Francijo. V zakonu so se nama rodili trije otroci. V špansko vojsko je stopil 16. novembra 1936. Večkrat mi je pisal iz raznih krajev. Nekako okrog novega leta 1937 je bil ranjen. Potem ko je ozdravel, se je spet vrnil v neko brigado. Da je bil ranjen, mi ni javil in sem za to zvedela od drugih. Pisala sem mu in mi je potrdil, v pismu pa poslal tudi sliko, ki jo prilagam.

Zadnjič se mi je javil iz Pariza jeseni 1938. Potem sem za njim poizvedovala prek RK Francije, a nisem prejela nobene obvestila. Leta 1946 sem se vrnila v Jugoslavijo s sinom Evstahijem in hčerjo Ivano, Valerija pa je ostala v Franciji. Po vrnitvi sem zaprosila jugoslovanske oblasti za pomoč pri iskanju moža, a brez uspeha. Proglasili so ga za mrtvega. Leta 1948 sem se ponovno poročila. Za možem nisem prejela nobene invalidnine ali podpore, tako tudi otroci ne in smo ostali v Franciji brez dohodkov.

Alojzija Bajt, Celje, Maistrova 4

Angleška oveščevalna služba je dobila prve podatke o tem, da Nemci pripravljajo v oporišču Peenemunde neko novo orožje, že pred izbruhom druge svetovne vojne. Tja so poslali agentko Heleno Bichovo, »begunko« iz Alzacije, ki si je kot »nacistka« pridobila tolikšno zaupanje nacistov, da jo je nemška protioveščevalna služba uporabljala za nadzorovanje drugih uslužbenecv.

leta poslala v London načrte za drugo, popolnejšo nemško raketo »V-2«. Strokovnjaki so jih natančno pregledali, nato pa o tem obvestili Churchill. Ta je ukazal, naj sprva bombardirajo dvanajst, nato pa še trideset nemških tovarn, ki so delale za potrebe oporišča Peenemunde. Baze same pa še vedno niso bombardirali.

V Hitlerjevem glavnem štabu so 15. aprila imeli pomemben sestanek. Letalski general Jeschonek je Hitlerju in drugim veljakom poročal o raketah »V-1« in »V-2«. Z raketami »V-1« so dotlej opravili že dvanajst poskusnih izstrelitev. Padale so 180 do 1000 metrov proč od cilja, kar ni bilo slabo. Menili so, da bodo lahko izdelovali po pet tisoč raket mesečno. Sklenili so, da bodo v tovarne, ki delajo za Peenemunde, pripeljali 50.000 francoskih delavcev.

Prva fotografija »V-1« v Londonu

Dan kasneje je v britansko predstavništvo v Stockholmu prišel neki švedski mornar, ki je povedal, da ga je tja napotil Bender. Oveščevalni oficir je takoj vse razumel: Bender je bil njihov agent v Nemčiji. Mornar je prinesel v ampuli Benderjevo sporočilo s Heleninimi podatki o sklepih, ki so jih bili sprejeli na sestanku v Peenemundeju.

Tako so v Londonu zvedeli, da Nemci pripravljajo serijsko proizvodnjo teh raket, pa tudi to, koliko jih bodo izdelovali in kdaj jih lahko začno uporabljati. Helena Bich pa je še večjo senzacijo povzročila v londonski centrali in celo pri samem Churchill. Nekoliko kasneje, ko je dostavila prvo fotografijo rakete »V-1«. Ta slika je sicer bila namenjena Hitlerju.

Helena je zvedela in obvestila London o tem, da imajo

Nemci v Oberhausnu podzemne naprave za izdelavo in montažo »V-2«. Dala je natančno lokacijo. Razen tega je sporočila še 48 krajev s tovarnami, ki sodelujejo pri izdelavi raket. Zvedela je tudi to, da ne bodo več izdelovali raket »V-1« in da se bodo preusmerili samo na rakete »V-2«. Poslala je podatke o poskusnih izstrelitvah »V-2«, nazadnje pa je sporočila še to, s kakšnim razstrelivom Nemci polnijo svoje rakete.

Cimbolj se je bližal avgust 1943. leta, tem prizadevnejše je delovala Helena Bich — agent »S-032«. To pa so bili že zadnji dnevi njenega življenja. Zanj je postala usodna nesrečna okoliščina, da iz Londona ni pravočasno prejela ukaza, naj se v noči od 16. na 17. avgust umakne iz Peenemundeja v Zinnovitz. Zunanja zveza, prek katere naj bi prejela sporočilo, namreč ni dobro delovala.

Uspešno bombardiranje

Šestnajstega avgusta ponoči so zavezniški izvedli tisto, kar je

Kvalitetne in okusne testenine »INTES« so nepogrešljive v vsakem gospodinjstvu.

Živilski kombinat Maribor

FOTO S PODPISOM

LETALO IL-62 je najnovejši sovjetski potniški reaktivec. Namenjen je za daljše polete. Vanj gre 168 potnikov. Število sedežev pa lahko povečajo na 186, če ga uporabljajo na krajših progah, oziroma zmanjšajo na 115, če gre za medicinske polete

OKLOPNA PEHOTA ZAHODNONEMŠKE VOJSKE se prevaža v oklopnih transporterjih. Na sliki vidimo zahodnonemške vojake, kako se urijo v »boju za naselje«

Churchill tako dolgo odlašal: zračni napad na tajno raketno oporišče Peenemunde. Na pot proti Nemčiji je krenilo šeststo angleških štirimotornih bombnikov tipa »Lancaster«, vendar tako, da so Nemce premotili. Najprej so leteli do Rugena, se tam osredotočili in nato zavili nad Peenemunde ter ga bombardirali. Nemce je njihov napad tako presenetil, da so uspeli sestreliti le 47 bombnikov, čeprav so bili v Londonu predvidevali, da bodo ob tem napadu izgubili vsaj polovico letal. Po napadu, ki je trajal štirideset minut, od baze ni ostalo skoro ničesar.

Tudi von Braun, ki je sedaj v Ameriki, je bil priča tedanjim grozotam. Kasneje je pripovedoval naslednje:

»To je Hitlerja zelo prizadelo. Ukazal pa je, naj prično znova. Zato so preuredili neko bencinsko skladišče južno od Harza in pospešeno gradili novo podzemno tovarno. Kljub vsem tem ukrepom pa so spomladi 1944. leta lahko proizvajali le po tristo raket mesečno. Sicer pa je že vse bilo prepozno...«

Helena Bich je tisto noč bila v službi. Ko je prišlo do zračnega napada, je kopirala neke načrte. Ubil jo je zračni pritisk bombe, ki je eksplodirala v neposredni bližini njenega stanovanja.

Ni doživela priznanja in slave. Po končani vojni so odlikovanja, ki si jih je bila zaslužila s svojim uspešnim delovanjem, izročili njenemu očetu...

TAM, KJER SE SPRELETAVAJO JASTREBI

6

Nekega dne so jih spet napadla ameriška letala. Krmar je bil hudo ranjen in ko so prispeli do obale, je podlegel poškodbam. »Prišel je z juga. Nikogar ni imel in mi smo ga poznali le po imenu. Pokopali smo ga na obali. Bil je zelo molčeli in videti mu je bilo, da razmišlja o svojih in o domačih krajih. Vsi ga pogrešamo.«

Nekdaj so bili ribiči eden najsiromašnejših slojev. Zdaj imajo zidane hiše. Povabili so nas na čaj. Omarica - bife je okrašena z intarzijo iz biserovine. Na keramičnem pladnju je naslikana plesalka, kar je zdaj pri njih zelo v modi. Posoda je iz aluminija. Imajo termos za toplo vodo. Na steni so slike Ho Si Minha, Mao Ce Tunga, Lenina, Engelsa, Marxa in Stalina.

V Haifongu nas je čakala uradna večerja, ki so jo priredili v hotelu Cat Bi. Med našimi gostitelji je tudi neka žena, občinski svetnik iz Haiphonga. Na milem obrazu se ji poznajo sledovi utrujenosti. Pripoveduje nam o nekaterih ribičkih drugih, ki so sestavljene izključno iz žensk. »Pridne so kot moški, morda še bolj,« pravi. Iz teh besed je čutili rahlo nasprotje med obema spoloma.

Med nami je tudi podpredsednik prosvetnega odbora za Haiphong, postaven in preprost mož izredno živahnega pogleda, ki mu je protokolarnost malo mar. Povedal nam je, da je intelektualac in aktiven udeleženec borbe za osvoboditev. Trudi se pravzaprav, da bi postal intelektualac. Iz njega veje resnična ljubezen do kulture. Napisal je že dve drami, med vojno pa je pisal pesmi. »Sicer pa to ni nič posebnega, zakaj pri nas je pesništvo zelo v navadi. Vsi smo pisali verz, vojak in oficirji, kmetje in aktivisti.«

Haiphong, 6. januarja.

Vstali smo ob pol štiri. Zora je najprej osvetlila čeri na arhipelu (3000 otočkov, ki so raztreseni po prekrasnem zalivu), potem hiše, drevje in ljudi pri delu. Vozimo se po zalivu proti rudarskemu mestu Cam Pha. Cesta se vzpenja po skalnatem pobočju. Sem pa tja rastejo tropična drevesa z zračnimi koreninami. Pogled na otočje je vedno lepši. Nenadno zagledamo pred seboj velikanski črn amfiteater površinskega odkopa v rudniku črnega premoga. Veliki bagri se zdijo kot igračke, ljudje kot mravljice. Premog iz rudnika Hong Gay je življenjskega pomena za gospodarstvo Vietnama. Kadar dajo sirene znak za preplah, rudarji začno šteti minute. Vsi zaposleni, možje in žene, nadomeščajo izgubljeni čas. Sami so sklenili tako in se odrekli nadurnemu plačilu.

Tako imajo tam doli. Tam, med tistima otočkoma, so sestrelili 11. avgusta 1964 prvo ameriško letalo. Pilota so ujeli. Pri sebi je imel list natisnjen v dvanajst jezikih z besedilom: »Prosim, dajte mi jesti. Moja domovina vam bo poplačala,« pripoveduje inženir in se smeje.

Vrnili smo se v Hanoi. Peljali smo se mimo Hong Byja, kjer so Američani bombardirali termoelektrično centralo. Bilo je že v mraku, ko smo si ogledali porušene hiše ob centrali. Ljudje so se ponovno naselili po kolibah.

Hanoi, 8. januarja.

Puške nosijo vsi: delavci po tovarnah, rudarji, kmetje, žene, otroci in starčki. Na vseh koncih so samoobrambne skupine. Gledamo razbitine ameriških letal, ki so jih prelučnjale puške kroglice. Včasih se zgodi, da letalo zadenejo s puškami in s protiletalskim orožjem. Tedaj se vname brezkončen prepri in razpravljanje o tem, kdo je zadel. Pomiriti jih mora šele strokovna komisija. Vietnamski so namreč zelo ponosni, kadar se jim posreči sestreliti nadzvočno letalo z navadno puško. Sicer pa to ni najbolj pomembno. Mnogo važnejše je to, da se civilno prebivalstvo ne počuti kot žrtev napadov in da aktivno sodeluje v obrambi. Vsekakor je bolje, da se napadeni počuti kot nasprotnik, ne pa kot žrtev.

Hanoi, 10. januarja.

Sin predsednika vlade Pham Van Donga ni hotel študirati. Zdaj je delavec na cesti. Pham Van Dong je pred nekaj tedni diplomiral za inženirja elektrotehnike.

General Vo Nguyen Giap, obrambni minister, se v prostem času uči igranja na klavir. Ugajajo mu romantične simfonije.

Hanoi, 11. januarja.

V antikvarični prodajalni knjig prebiram naslove del, ki so jih brali kolonialisti: Don Camillo, Mala Musmé, Pisma Sv. Frančiška Saleskega, Pet deklet na Capriju, Brez doma, Beli eskadron in Azijske novele (delo rasista Gobineauja, ki v uvodu opozarja Francoze, naj se seznajajo z degeneracijo Azijcev, da bi se je ne nalezili), potem še Spomine Casanove in Zivljenje markiza De Sadeja.

Hanoi, 16. januarja.

Naš hotel, Thong Nhat, se je za časa Francozov imenoval Metropol. Vietnamski niso smeli vanj, odprt pa je bil za vladne funkcionarje s priležnicami, za oficirje častne legije, poslovne ljudi in veleposelnike, ki so prihajali v mesto na zabave. Delegacije se zadržujejo v njem po dva tedna. Ena odputuje, druga pride. Diplomati in dopisniki so stalni gostje. To so ponajveč čudne figure, ki posedajo na barskih stolčkih ali pa se vrtijo okoli mizic z vodko. Nekaterim je prehodno, da bi se ravnali po tukaj veljavnih načelih o Vrhovni kreposti, ki jih je izrazil kamboški princ Sihanuk. Zato je neki novinar neprestano tešil svoje poželenje z vodko v baru. Zdaj ga ni več. Namesto njega je prispel nadvse prijeten mlad velikan, »z ženo in trdnimi živci,« kot pravi sam.

»Kako? Niste predvideli nobenega obiska v Tajski?« nas je z začudenjem vprašal sekretar nekega veleposlaništva. »Morate iti, vraga, saj je zlato tam skoraj zastoj!«

Hanoi, 18. januarja.

Prebrala sem delo, ki ga je napisala Andrée Viollis, Indokina S. O. S., izdano v letu 1934.

V nekdanji Indokini so bila uničevalna taborišča. Na plantazah kavčukovca je letna umrljivost znašala do 50 %. Kuliji se z begom niso mogli rešiti. Bombardirali in mitraljirali so vasi in skupine ljudi, ki so se drznile protestirati proti nečloveškemu ravnanju. Strahotne so bile kazenske ekspedicije tujске legije. »Ukazano nam je bilo ubijati,« je izjavil legionar. Drugi je dejal: »Ujetnikov nismo smeli imeti. Dobro pa veste, da legionarji ne streljajo v zrak.« Nekdo drug je pojasnjeval: »Od starih ujetnikov smo tri morali pobiti, od desetih pa kar devet, ker smo morali enega ohraniti za zaslivanje. Tako nam je bilo ukazano.« Neki kapetan tujске legije je trdil: »Bili smo prisiljeni delati povračilne akcije. Prebivalci so komunisti in komunistov ne pobiješ nikdar dovolj.« Komandant tujске legije Lambert je potrdil: »Povračilne akcije, pokole in ubijanje ujetnikov nam je ukazoval guverner Robin.« Katoliški misijonar pater Gauthier je povedal: »Naši legionarji, za katere jamčim pred tem sodiščem, so ravnali pravilno. Izkazali so se kot resnični domoljubi, kot Francozi, in pomirili so deželo.« To so izjave iz sodne obravnave proti legionarjem, ki so bili obtoženi, da so umorili enajst »domorodcev« v eni sami noči. Vse so oprostili. Zadostoval pa je najmanjši sum, da je kdo revolucionarno razpoložen, in že so ga odgnali v kaznilnico Poulo Condor, iz katere ni bilo več povratka. Poulo Condor ni prav nič drugačen kot Buchenwald, Mauthausen in Terezin. Tak je ostal še dandanes. Hung mi je rekel: »Francozi so se vsaj potrudili, da bi ohranili videz pravičnosti in so inscenirali procese. V Južnem Vietnamu te zdaj pošljejo v Poulo Condor kar po administrativni poti.«

NADALJEVANJE

Atentat na apartheid

Premier Južne Afrike Hendrik Verwoerd je ustvaril in utrld državo nasilja. Prejšnji teden je sam umrl nasilne smrti. Njegovo življenje je končalo tragično.

Zgodovina je polna zanimivih podrobnosti in podobnosti. Kralj-nasilnik umre nasilno. Cezar je po trumfu v Gaiji in nad svojimi nasprotniki umrl nasilno. Zabodel ga je njegov prijatelj Brutus. Njegova drama je še danes živa — pojdite v gledališče!

Kaj se dogaja v deželi apartheida, kam gre ta država? Bo premagala viharje?

Južnoafriška republika — Republiks van Suid-Afrika — je dežela, ki je ne moremo primerjati z nobeno drugo. Njen razvoj ima že svojo zgodovino. Portugalec Vasco da Gama je plul ob južnoafriški obali na poti v Indijo. To je bilo leta 1498.

V prvi polovici 19. stoletja so se začeli naseljevati Buri — holandski kmetje. Boeri so polagoma prodirali na sever, prekorčili so reko Vaal.

Ko so leta 1886 odkrili v bližini Johannesburga zlato, je bilo miru konec. V burski vojni — 1899 do 1902 — so Angleži zmagali. Južna Afrika je postala leta 1910 britanski dominion.

Vendar je domači, burski element ostal zelo močen. Leta 1960 je Južna Afrika izstopila iz Commonwealtha. Odločila se je za svojo pot.

Kakšna ironija! Buri so bili žrtve britanskega kolonializma. Angleži so jim pobrali zlato, potisnili so jih na sever, iz tepe zelene Kapske pokrajine so šli v suhi, stepni Transvaal. Njihovi državi Transvaal in Orange so vključili v Južnoafriško unijo.

Ko so Buri spet postali gospodarji zemlje, so postali sami kolonizatorji. Degradirali so črnce, vse nebelece, v državljane druge kategorije. Iz zatiranih so se spremenili v zatiralec!

Prav burski element je tisti, ki izvaja v Južni Afriki politiko rasnega razlikovanja. Jih je spridilo zlato? Hočejo obratiti kolo zgodovine nazaj? Ne razumejo, da je za Afriko nastal čas drugega razvoja?

Se Angleži so ga priznali. Francozi so se osem let bili v Alžiriji za svoje privilegije. Leta 1962 so morali priznati Alžirijo kot novo nacija.

Danes je na zemljepisni Afrike 36 neodvisnih afriških dežel. Le še nekaj drobcev nekdanjih mogočnih kolonialnih imperijev je ostalo. V nekaj tednih se bodo pojavile tri nove države: Easuto, Svazi in Bečvana. Res niso pomembne, vendar je že samo dejstvo, da se proces osvoboditve nadaljuje, pomembno.

Buri skušajo zadržati pred svojimi vrati proces osvoboditve afriških narodov. Zgradili so pravni sistem, ki ga obseja ves svet. Manjšina govori v imenu večine. Črnci so državljani druge kategorije. V bistvu so v istem položaju ko ameriški črnci pred odpravo suženjstva leta 1863.

Slika Južne Afrike je taka: na vrhu piramide so belci (3.360.000). Niže so Azijci (predvsem Indijci), teh je približno 550.000. Na predzadnji stopnici so mešanci (Colored), teh je 1.750.000, žive pa predvsem v Kapski pokrajini. Na dnu piramide so črnci. Teh je največ, približno 12,5 milijona. To so v bistvu heloti, ti so bili v stari Grčiji državljani brez pravice, vsak jih je lahko ubil.

V južnoafriškem parlamentu črnci in mešanci nimajo svojih predstavnikov. Zastopajo jih belci. Vendar pa žive južnoafriški črnci bolj kot v drugih afriških državah. Gospodari južnoafriške industrije se dobro zavedajo, da morajo črncem tudi nekaj nuditi, če hočejo od njega zahtevati več. Tako je bilo in je v Kongu, Rodeziji, povsod, kjer je industrija in so veliki rudniki.

Čas ni na strani belcev. V Africi je približno 320 milijonov ljudi, od tega je črncev 255 milijonov. Arabcev je 60 milijonov, belcev samo 5. Še ta številka je visoka. Iz arabskih dežel Afrike se izseljujejo stalno nove skupine. Belci so dejansko le še v Južni Africi, v Rodeziji in v portugalskih kolonijah.

Kakšne bodo posledice atentata na Verwoerda? Nihče ne pričakuje, da bodo zdaj Buri popustili in da se bodo prilagodili zgodovinski spremembam. Prej bi lahko pričakovali, da bodo vztrajali pri dosedanjih politiki apartheida.

Uradna verzija je, da je bil atentat delo posameznika, ne pa kake organizirane skupine. Vendar ta razlaga ni popolnoma prepričljiva.

Že leta 1960 je belci farmar David Pratt rnil s samokresom Verwoerda. Takrat so brž skovali poročilo, da je bil »neuravnotežen«. »Streljal sem v srce apartheida« — je izjavil sam na sodišču.

Fizično likvidiranje nasprotnika ni metoda, ki bi jo lahko zagovarjali. Niso važne osebe, važne so ideje. Te morajo zmagati.

Verwoerd je doživel dva atentata, drugi je končal s smrtjo. Vendar je apartheid še vedno zakon Južne Afrike. Ideja, da so vsi enaki, še ni zmagala.

Številni izobraženci Južne Afrike obsojajo ekstremne oblike rasnega razlikovanja, vendar v boju z močnejšimi ne morejo zmagati. Gospodarstvo in politiko Južne Afrike dejansko nadzira vsemogočna »broederbond« (bratska zveza). Član te je bil tudi umorjeni premier.

Malo je verjetno, da se bo zdaj kaj spremenilo. Vendar bodo začeli nekateri le razmišljati. Apartheid bo preživel Verwoerda. Ideja, da imajo vsi pravico živeti, pa bo nekega dne le zmagala. M. O.

Kitajska ne želi vojne

Kitajski zunanji minister je ondan dejal, da »Kitajska ne želi vojne z Združenimi državami.« Ta izjava je izzvala veliko presenečenje po vsem svetu. Predstavnik ameriškega zunanjega ministrstva jo je koj pozdravil. Poudaril je, da »tudi Združene države ne žele vojne s Kitajsko.«

Očitno je, da Kitajska ne more napenjati loka na obe strani, proti Ameriki in Sovjetski zvezi. V Moskvi že dalj časa opozarjajo na to, da želi Kitajska odstraniti sovjetski vpliv iz Azije. To je njen dolgoročni načrt.

Iz vseh uradnih in neuradnih izjav Pekinga in Washingtona je bilo očitno, da se obe državi izogibata provokacij. Vojna bi bila usodna za obe strani.

Kitajska je kolos. Amerika kitajskega prostora ne bi mogla nikoli kontrolirati, izprazniti bi se. Še Vietnam je tako trd oroh!

Peking ne more računati na zmago z Ameriko. Njegov vojaški potencial je še skromen. Kitajska ne uživa sovjetske pomoči, nima nafte, letal, rezervnih delov. Njena železniska in cestna mreža je še nerazvita.

Kitajska poleg tega ni več monolit, kakor so še nedavno vsi mislili. Prvi znaki utrujenosti, razočaranj so že tu. Perspektiva strogega špartanskega življenja ne more več navdušiti nove generacije.

Tako imenovana kulturna revolucija naj bi spet poudarila vse, kar je tipično kitajsko, a revolucionarno. Vžgala naj bi novo iskro mladostnega poleta.

Ideja te revolucije je: misel Mao Ce Tunga mora zmagati. Osnova te misli pa je: ljudska vojna je nepremagljiva. Človek, oborožen s komunistično ideologijo, je močnejši od atomske bombe. Kitajska bo preživela atomski genocid. Na razvalinah sveta bo nastal lepši svet. Uresničil ga bo komunizem.

Tako so govorili še včeraj in še bodo. Vendar moramo upoštevati vedno tole: kitajska retorika je gostobesedna, absurdna. Če bi bilo vse res...

Kitajci so pragmatiki v politiki — se pravi previdni. Kljub tobi besed še niso intervenirali v Vietnamu, in najbrž tudi ne bodo. To bi storili le, če bi bili direktno ogroženi. Američani pa se skrbno izogibajo provokacij, ki bi prizadele kitajski ponos.

Kitajski zunanji minister je te dni glasno in jasno povedal, da Kitajska ne želi vojne z Ameriko. Še pred nekaj meseci je isti dejal, da Kitajska »želi« ameriški napad. Rekel je, da je nanj pripravljena...

Najnovejša izjava je dober začetek. Vendar preveč ne smemo pričakovati. Eno pa je že gotovo: vojne ne bo. Vietnamski konflikti bo morda sčasoma le izgubili svojo ostrino. m. o.

Praznik v Vrsnem

Minulo nedeljo so v Vrsnem, ob navzočnosti borcev nekdanje Gregorčičeve brigade, tabornikov, planincev in številnih ljubiteljev velikega pesnika, odprli preurejeno rojstno hišo Simona Gregorčiča, ki so jo Slovenci uredili in odkupili ob šestdesetletnici pesnikove smrti.

Dne 24. novembra 1906 je v svojem 62. letu umrl v Gorici Simon Gregorčič. Ves slovenski narod je brdsko občutil to izgubo, a ljudstvo Goriške in vsega Slovenskega Primorja se je odelo v črnilo in se v velikanskem številu zgnilo k zadnji počastitvi »goriškega slavčka«.

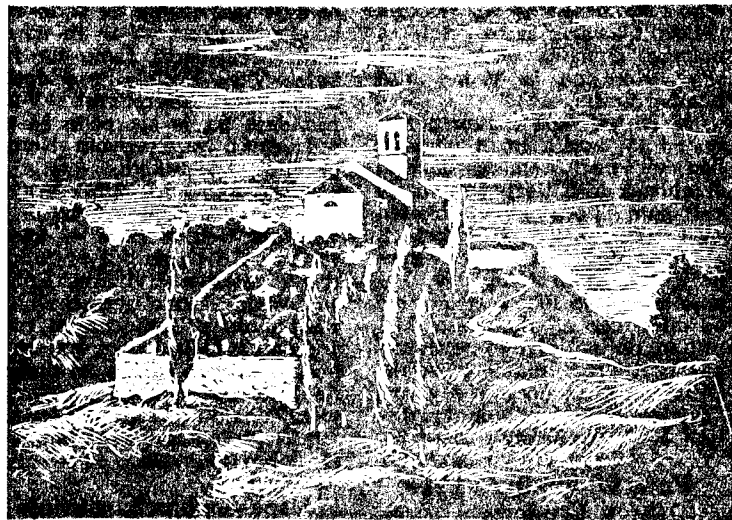
Simon Gregorčič je bil že za življenja deležen take ljubezni svojega ljudstva, kot dotlej noben slovenski pesnik. Že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja so mu prirejali ljudske proslave velikega obsega v ožji domovini; pa najsi je prišel v katerikoli kotiček slovenske zemlje, povsod je bil sprejet s slovesno spoštljivostjo, občudovanjem in iskreno ljubeznijo. S telesno smrtjo se ta odnos do »goriškega slavčka« ni spremenil. Vsaka obletnica njegovega rojstva ali smrti je bila slovenskemu ljudstvu le nova prilika za hvaležno počastitev. Slovenskemu primorskemu ljudstvu je Gregorčič še posebno prirasel k srcu v letih strahot pod tujim fašističnim jarmom. Njegova pesem je bila v tistih težkih dneh tolažilnica, ki je s svojo milobo in lepoto lajšala trpljenje in s svojim optimizmom vzdrževala vero v pravico, v rešitev.

Tudi v svoj doslej največji boj je šlo primorsko ljudstvo z Gregorčičevim imenom na praporu: po njem je imenovalo eno svojih brigad v narodno-osvobodilni vojni, njegovo pesem so razmnoževale naše partijske tehnike in jo v velikem številu nudile borcem za svobodo in neodvisnost vse slovenske zemlje. Iz narodnoosvobodilne vojne je zasijalo Gregorčičevo ime še v večjem sijaju, kot ga je imelo doslej: pesnik tudi v tej prelomni dobi ni izgubil na ugledu, še vedno je ljubljenec vsega slovenskega ljudstva.

Od kod ta moč Gregorčičeve besede, kje je skrivnost Gregorčičeve pesmi, da si je mogla ohraniti ljubezen v najširših plasteh slovenskega ljudstva? Saj njegova pesem v bistvu ni prinesla ničesar novega ne v oblikovnem ne v vsebinskem pogledu. Gregorčič ni bil revolucionar, v ničemer ni utiral novih poti. V čem je tedaj njegova moč, zakaj ga je ljudstvo tako vzljubilo in ga sprejelo za svojega glasnika? Odgovor na to vprašanje dobimo, če pregledamo Gregorčičevo pesem z vsebinske in oblikovne strani.

Po vsebini bi mogli označiti veliko večino Gregorčičevih pesmi za vzgojne v nacionalnem smislu, po drugi strani pa za vzgojne v smislu splošno človeškega ideala dobrega, plemenitega človeka.

Gregorčičeva pesem oznanja najprej ljubezen do rodne grude, do doma, do rojstnega kraja, pa dalje ljubezen do vse slovenske domovine, do južnoslovenske skupnosti, do vsega slovanstva. Ta ljubezen na skrajni zahodni meji ni bila nikdar samo prazna beseda. Tam je ta beseda imela vsak dan priliko, da se je izkazala v dejanju. Tam je bilo vedno vprašanje, ali bo človek, dom, košček obrobne zemlje vzdržal med vsakovrstnimi zvijačami in pritiski tujca, ali pa bo podlegel, da se tujec pomakne spet za korak na vzhod v živo slovensko narodno telo. V Gregorčiču je ta neprestana napetost ljudstva v boju za svoj gospodarski in nacionalni obstoj našla genialnega glasnika.

Pokopališče pri Sv. Lovrencu, kjer je tudi zadnji dom »goriškega slavčka«

Njegova pesem je že od prvih začetkov preko svojega viška do zadnjih glasov v predsmrtni slutnji v milih, globoko čustvenih, rahlo žalostnih, a zato nič manj jasnih in odločnih tonih budila narodno zavest in jo hrabrila ob pogledu na lepoto slovenske domovine, na veličino slovenstva, jugoslovanstva in slovanstva, jo spodbujala k pogumnim, moža vrednim žrtvam in velikim dejanjem. Ti glasovi so tako v pesnikovi ožji domovini — vedno neposredno ogroženi — kakor v vsej Sloveniji vedno vzbujali odmev in srih, zlasti v srih mladih, za vse lepo navdušenih ljudi.

A tudi pesnikova zagledanost v splošne človeške vrline je takega značaja, da ni nikdar odbijala, čeprav je pogosto zavita v stanovski duhovniški izraz in krščansko prispodobno. Tudi iz svojega krščanskega nauka je dvigal Gregorčič v pesem predvsem take čednosti, ki so splošno družbeno pomembne, socialne čednosti, ki so sprejemljive in zaželeni v vseh časih: poštenost, moštost, požrtvoval-

nost, obzirnost, ljubezen do bližnjega, zlasti do nemočnega, zatiranega, izrabljenega brata, do brata v kakršnikoli nesreči in stiski, skratka: do vseh ponižanih in razžaljenih. Pa tudi po tej poti prihaja pesnik od posameznika spet do svojega naroda, kajti njegov narod je v družbi večjih narodov zatiran, izrabljan, ogrožen. Zato velja tudi njemu kot celoti pesnikova ljubezen tako kot posamezniku; tudi to ljubezen izvaja pesnik iz krščanske zapovedi o ljubezni do bližnjega.

Gregorčič je kot izredno občutljiva narava imel seveda tudi svoje osebne bolečine, ki so sile pod pero. Tudi te je izražal, pri tem pa ni nikdar dal svojim čustvom svobodnega raz-

lije v odkrito izpoved, ni neobzdržano, marveč vedno močno pritrjeno, obliko z ožnostjo.

Poleg vsebine moramo upoštevati tudi pesnikov izraz, ki je prav toliko kot vsebina pripomogel do pesnikove splošne priljubljenosti med ljudstvom. Gregorčičev izraz je jasen, preprost, pri tem pa vendar pesniško nazoren in plastičen kot v ljudski pesmi; verzi mu tečejo naravno, neprisiljeno, mehko. Pesnik je obliko in jezik vedno skrbno negoval, pazil na čistost knjižnega jezika, a pri tem vendarle pripustil toliko barve svojega rodnega narečja, da je še privlačnejši ne le za ožje rojake, marveč tudi za ostale Slovence, ki jim lokalna barvitost jezika še dviga vtis izbranosti in slovesnosti verzov in misli.

Simon Gregorčič se je zaradi naznačenih lastnosti svoje poezije od vseh pesnikov pretekle dobe najbolj zli s svojim ljudstvom. Ljudska volja do samostojnega in neodvisnega, človeka vrednega življenja, je v njem našla svoj izraz. V njegovi pesmi se je izkristaliziralo tudi ljudsko prizadevanje po oblikovanju boljšega, kulturnejšega, socialno čutečega človeka v sebi; v njej je prišla do lepega izraza človekova žalost v raznih neizgovornih tegobah, ki jih prinaša življenje vsakomur na svetu. Vse to je v Gregorčičevi pesmi izraženo tako preprosto in pri tem tako lepo, da jo je ljudstvo privzelo za izraz svojih občutij in svojih prizadevanj: Gregorčičeva pesem je ponarodela — zato bo živela, dokler bo živel slovenski narod.

Prof. Janez Logar

Televizijska oddaja o prihodu tovariša Tita na osvobojeno ozemlje

Ekipa beograjskega televizijskega studia je začela pred dnevi snemati v vasi Robaje pri Valjevu dokumentarno oddajo o prihodu tovariša Tita leta 1941 na osvobojeno ozemlje. Tovariš Tito je prišel v vas Robaje iz Beograda preko Užiške Požege 18. septembra 1941, kjer se je prvič sestel s partizani, borci Valjevskega partizanskega oddaja. Ob tej priliki mu je poravnal Žilica Jovanović-Spanec, komandant Kolubarskega bataljona.

Pri snemanju sodelujejo tudi udeleženci teh dogodkov: Ja-

ša Rajter, Milan Drakulić in Rada Obućina-Lukić. Dokumentarna oddaja bo priklicala v spomin pot tovariša Tita od Robaja do Stolice, kjer je bilo 26. septembra 1941 vojaško-politično posvetovanje in kjer bo letos šestanek udeležencev tega posvetovanja v okviru proslav ob 25. letnici vstaje jugoslovanskih narodov. To oddajo pripravljajo za vrsto oddaj »Dokumenti in časi«, ki jo bodo od oktobra dalje prikazovali na televizijskih zaslonih v oddaji »Sprehod skozi čas«.

Pravni nasveti

Tovarišica J. A. Cerkno —

V dopisu pišete, da ste mladenica v svojem šestem letu, sedaj stara 56 let. Poseđujete tudi srednje veliko posestvo, na katerem pa zelo težko delate. Nekaj tisoč dinarjev dobite zaradi hidroloških opazovanj, o katerih poročate v Ljubljano. Drugih dohodkov nimate in tako vam hrane ne manjka, pač pa denarja. Zato bi radi vedeli, zakaj nimate pogojev oziroma zakaj vam ne pripada pokojnina ali priznavalnina. Mož je bil med vojno v prekomorski brigadi, potem v Gradnikovi brigadi, vi pa ste doma delali v mlinu in od vsega začetka mletli za prve borce in nato skozi vso horbo. Mlin je 84 metrov oddaljen od hiše in ste morali sami nositi tja in nazaj vse vreče in mleti tudi pozno v noč. Pri tem pa ste kljub napornemu delu ves čas živeli v strahu, najprej pred Italijani, nato pa pred Nemci. Zato ne morete razumeti, zakaj vam za vaše delo in za ves vaš strah v času borbe ne pripada niti skromno plačilo. Delali ste prošnjo, pa vam značaj borca niso priznali. Drugič so vam odgovorili, da niste socialno ogroženi. Vsega skupaj imate priznано 1 leto 7 mesecev in 15 dni. Dobite pa ničesar, pri čemer omenjate, da ste med vojno dali tudi živino partizanom. Kam

naj se obrnete, da bi kaj dobili?

Razumljivo so vaše težave in želja, da bi za svoje delo med osvobodilnim bojem in za prestani strah dobili vsaj neko materialno priznanje. Žal pa vam moramo sporočiti, da najbrž ni dosti možnosti, da bi kaj dobili. Pri tem bi vas radi opozorili na nekaj okoliščin, ki ste jih očitno prezrli oziroma vam niso znane.

V pismu pišete, da bi radi dosegli pokojnino. Pokojnina po določilih zakona o pokoj-

za borce, ki jo priznava samo posebna komisija, mora zavarovane imeti pokojninske dobe najmanj 15 let.

Starost 56 let, kot jo imate vi, bi bila sicer zadostna, toda sami pišete, da ste lastnima mlina in posestva, da ste vedno delali v njem in da imate le med vojno priznано eno leto in nekaj mesecev. To pomeni, da niste v rednem delovnem razmerju, da tudi nikoli niste bili in da izjemo kratke dobe med vojno nimate nobenih let, ki bi se vam štela v pokojninsko dobo. Zato torej po določbah zakona o pokojninskem zavarovanju ne morete dobiti pokojnine, ker ne izpolnujete niti mini-

cem in tistim, ki so organizirano delovali med vojno kot aktivisti, pa so pri tem delu utrpeli poškodbo ali okvaro zdravja in jim je telesna integriteta zmanjšana na najmanj 20 %. Po določbah istega zakona pripada invalidnina, t. i. družinska invalidnina, tudi vdovam ali otrokom padlih borcev ali vdovam in otrokom priznanih, umrlih vojaških vojni invalidov. Sedeč po vašem pisanju pri vas ne gre za okvaro zdravja ali poškodbo in invalidnina sploh ne pride v poštev. Pač pa pišete o priznavalnini, ki naj bi jo dobili. Priznavalnina pa je povsem nekaj drugega. Njen namen je, po-

Pokojnina in priznavalnina

malnih pogojev za priznanje starostne pokojnine. Razen starostne pokojnine poznamo invalidsko pokojnino. Ta se po določbah zakona o invalidskem zavarovanju priznava osebam, ki so v rednem delovnem razmerju, pa zaradi bolezni ali poškodbe niso sposobne opravljati svojega dela, niti nimajo pogojev za prekvalifikacijo. Nekaj drugega pa je invalidnina po določbah zakona o vojaških vojni invalidih. Kot že samo ime pove, gre invalidnina invalidom, to je tistim, ki so zaradi poškodbe ali bolezni priznani za invalidne. Invalidnina pripada bor-

malni vsem tistim socialno šibkim in ogroženim, predvsem nekdanjim borcem in aktivistom, ki nimajo pogojev za pokojnino ali invalidnino. Bistveni namen priznavalnine je pomagati socialno šibkim. Podrobnejše pogoje za priznanje priznavalnine določajo občinski odloki, ki pa so si v bistvu vsi precej podobni. Sicer pa odločajo o priznavalnih občinah. Ker pa podatki vašega pisma posejdujejo mlin, poleg mlina še posestvo in ker imate moža, verjetno niste tako socialno ogroženi, da bi izpolnjevali pogoje za priznavalnino.

Dne 18. septembra se bodo po treh letih v Novi Gorici sešli nekdanji borci Gradnikove in Goriške brigade. Ob tej priložnosti bo 17. septembra skupščina občine Nova Gorica sklepala o domicilu Gradnikove brigade, med nekdanje borce in svojce padlih pa bodo razdelili 1800 knjig, v katerih je na več kot petsto straneh po zgodovinskih dokumentih in kritično opisana bojna pot te enote od njene ustanovitve dne 26. aprila 1943 pa vse do konca vojne. — Iz knjige povzemamo sestavek, ki ga je Ivan Franko-Iztok, kasnejši politični komisar brigade, objavil v »Goriškem borcu«, glasilu Gradnikove brigade, pod naslovom

NA VIPAVSKO GREMO!

»Na Vipavsko gremo!« je zašumelo in završalo po vsej Gradnikovi brigadi.

»Gremo v Vipavo,« je šlo od ust do ust. Nič več nisi videl žalostnih obrazov; kamor si pogledal, samo smeh in veselje. Z največjo vnetostjo so se začeli pripravljati na pot.

Lepega popoldneva se je vila dolga kolona po strmih pobočjih v dolino. Od strmih hribov in skalnatih sten je odmevala vesela pesem partizanov.

Kmalu se je zmrčilo, petje je potihnilo, slišati je bilo le enakomeren korak kolone po trdi cesti. Imeli smo že lep kos poti za sabo, ko smo dospeli do mostu, kjer smo hoteli prekoračiti reko. Toda ko je naša predhodnica prispela v bližino mostu, so zapeli mitraljezi in takoj smo vedeli, da je sovražnik zasedel prehod, misleč, da potem ne bomo mogli preko. Toda oni se ne zavedajo, da za naše brigade »ni pregrad in ne mej«, kot poje naša priljubljena pesem.

»Brigada, nazaj!« in spet smo jo ubrali, odkoder smo bili prišli.

»Tako pot narediti, pa zastoj,« pravi Peter, »prekleti Svabi!«

»Molči, molči, saj gremo na Vipavsko,« ga je zavrnil Maks. Kaže, da ima beseda Vipava čudodelno moč. Takoj je potihnilo vsako godrnjanje. Nato smo nekoliko više prešli reko, kar po partizansko, in nadaljevali pot do bližnje vasi.

Brigada je s Cerkljanskega krenila 1. februarja po cesti ob Idrijci proti Dolenji Trebuši, tam pa je padla v nemško zasedo in nadaljevala pot proti Vipavski dolini prek Sebelja, Vojskega in Trnovskega gozda. To je bil eden izmed najtežavnejših pohodov, saj je brigada bila skoraj brez počitka več kot trideset ur na poti.

Tam smo počivali in kuhali. Ko so si borci ogledovali svoje ožuljene noge in otipavali stisnjene trebuhe, se je marsikdo v mislih odpočil, napil in najedel že na Vipavskem.

Po dveh napornih pohodih smo končno le prišli nad Vipavsko dolino. Pred nami se je širila dolina, posejana z majhnimi hribočki in prijaznimi vasicami ter vinskimi goricami.

Tedaj tudi jaz nisem ostal ravnodušen, čeprav so mi včasih rekli, da sem trd in zabit Gorenc.

Pozdravljena Vipavska, dežela grozdja in vina, dežela, v

kateri vladata večna pomlad in veselje. Pozdravljeni vi, dobrodušni Vipavci, polni gostoljubja nasproti vsakemu, posebno pa partizanom.

Pred odhodom v vipavske vasi nas je čakala še ena preskušnja. Ves dan nas je pošteno močilo. Pa kaj zato, saj sta ves dan pela polenta in golaž, točilo se je vino in razlegala se je pesem.

Naslednjega dne smo se spustili v vasi, kjer so nas ljudje sprejeli z odprtimi rokami. Imel sem občutek, da sanjam. Za nas partizane je to kot »tisoč in ena noč«, ko ti ne manjka ničesar,

samo svobode. Tako tu preživljamo dneve počitka in hkrati opravljamo svoje naloge.

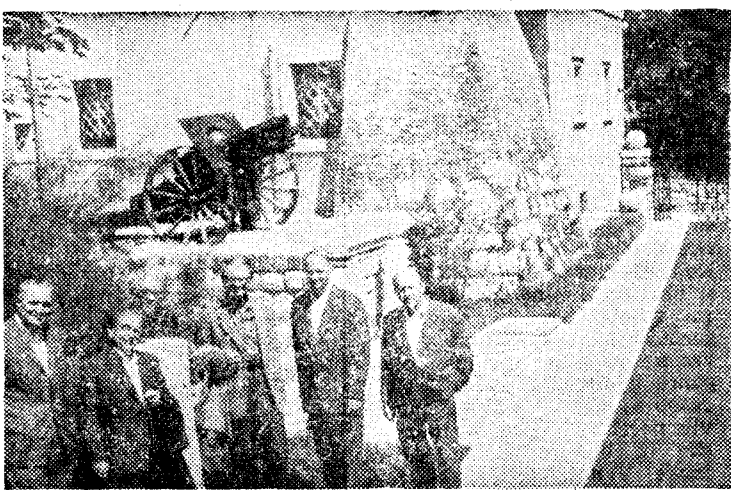
Kaj hitro je opaziti nemirni duh partizana. Pravkar sem slišal, kako se dva pogovarjata:

»Vipavska ni za vojaka, je prelepa, preveč pomehkuži,« je dejal prvi.

»Da, prav imaš. Za nekaj dni že, da se malo odpočiješ, potem pa nazaj v borbo,« mu odvrne drugi.

Da, tudi tega veselja bo konec, treba bo iti spet v trdo vojaško življenje, toda Vipavska, po svobodi, na svidenje!

● Borci Gradnikove in Goriške brigade, torej na svidenje 18. septembra v Novi Gorici!

Ob 70-letnici Lojzeta Ude so se pred dnevi zbrali v Novem mestu in nato odšli na Rog člani nekdanjega Znanstvenega inštituta pri SNOS in z obujanjem spominov na NOB praznovali jubilej svojega partizanskega tovariša in sodelavca. Pred Dolenjskim muzejem od leve na desno: inž. Lojze Dular, jubilant Lojze Ude, za njim prof. Janko Jarc, dr. Fran Zwitter, književnik Jože Udovič in dr. inž. Franc Avčin

Zahtevajte v trgovinah to odlično kavo. In če vam bo všeč, povejte še drugim.

Porto caffè

Ogorčen protest

Občani Vipave in okolice so se zbrali 5. septembra in na svojem zborovanju razpravljali o zločinih dogodkih, ki jih dopuščajo oblasti v Zahodni Nemčiji.

V resoluciji, sprejeti na tem zborovanju in poslani Sekretariatu za zunanje zadeve SFRJ, ogorčeno protestirajo proti podpiranju ustaških in četniških elementov, proti prebujajočim se ostankom fašistov v ZR Nemčiji, proti ponovnim napadom na naše predstavnike in proti zverinskemu uboju Save Milovanovića.

V resoluciji je med drugim rečeno tudi to:

»Mi nismo in ne bomo pozabili, da nam do danes še niso plačali odškodnine za povzročeno škodo, a še več, za mučene in zverinsko pobite državljane. Ne bomo pozabili, da so v enem samem dnevu pri nas obesili sedemnajst občanov samo zato, ker so ljubili svojo domovino. A sedaj, namesto odškodnine za povzročeno gorje, naj mirno prenašamo še nadaljnje teroriziranje in uboje naših državljanov.«

Od Metlike proti vzhodu se začeljanjo grički, poraščeni z vinsko trto, ki počasi prehajajo v Gorjance. Tod poteka republiška meja s Hrvaško, razlike med prebivalci v jeziku pa zelo težko razloži še tako pazljiv poslušalec. Nekdanji partizani te kraje dobro poznajo. Tam stoji prijazna vasica Radovica, malo dalje pa je Bojanja vas.

V njej živi upokojenec, tovariš Ivan Radoš-Djuro.

Njegova življenjska pot se je začela v prvem letu tega stoletja v vasi Radoši pri Ra-

nekaj mesecih ječe in preiskave so Ivana skupaj z drugimi brez orožja poslali na italijansko bojišče, onkraj Piave. Tam bi morali počakati smrt, toda zgodilo se je drugače. Kmalu se je začela italijanska ofenziva, avstro-ogrska armada je začela razpadati in bežati. Tako je bil Ivan prost. Umikal se je proti Gorici. Pri znanih, nekdanjih beguncih, ki so bili med vojno v Beli krajini, je dobil staro civilno obleko in se z vlakom odpeljal v Ljubljano, kjer je bil že srbski oddelek.

Dobil je voz in konje, se odpeljal proti Kočevju in tam vse skupaj prodal ter se vrnil v Ljubljano po drugo vprego. Toda kmalu ga najdemo kot prostovoljca na Koroškem, kjer pa ni dolgo zdržal. O tem, zakaj je pobegnil, pripoveduje takole:

»Bili smo s havbicami v nekem močvirju pri Dravogradu. Oficirji so dobro jedli in pili, mi pa smo stradali in še norce so brili iz nas. Videl sem, kako gre vse narobe, bil sem razočaran in sem šel...«

Odpeljal se je v Belo krajino. Do Novega mesta z vlakom, nato peš čez Gorjance. Sabljo je skril v slamnato streho in se preoblekel. Kmalu so ga začeli zasledovati orožniki kot dezertarja. Skrival se je po zidanicah in v hosti, a čedalje bolj trda mu je predla. Župan Kramarič, ki je držal z njim, mu je svetoval, naj se izseli v Francijo. Celo potni list mu je priskrbel. Tako se je za novo leto 1920. Radoš odpeljal v Pariz. Začel je novo življenje.

Delal je in hodil v šolo, končal nižjo gimnazijo in več različnih tečajev. Mimogrede se je naučil češko, poljsko in ukrajinsko, tako da je postal celo uradni tolmač. To mu je nekoč kasneje močno koristilo. Delal je po raznih

krajih Francije kot pomočnik geometra in dokaj dobro zaslužil. Že 1933 si je kupil avto.

1929 so ga sprejeli v mladinsko komunistično organizacijo, 1935 pa v komunistično partijo. Udeleževal se je v sindikalnem življenju, staval, na domovino pa ni več dosti mislil. Ko je slišal, da se bo jugoslovanski kralj Aleksander izkrcal v Marseillu, ga je zmamila radovednost, kakšen je ta človek, ki tako kruto preganja vse napredne ljudi, posebno komuniste. Sklenil je, da ga gre gledat. S prijatelji je sedel v Parizu v avto in se odpeljal v Marseille. Tam je bil očevidec atentata na kralja. Ko se je začelo streljanje in pretepanje po cestah in ko je ugotovil, da je kralj mrtev, je takoj pomislil, da bodo policijski ukrepi prizadeli predvsem Jugoslovane. Brž se je z družbo vrnil v Pariz, pospravili so po sobah vse komunistične tiskovine ter čakali.

Še isto noč se je Radoš s približno 200 sotrpini znašel v kleti poslaništva, preurejeni v začasni zapor. Francoska policija je delala po navodilih poslaništva. Deset dni so zasliševali tudi Radoša, ga žalili in mu podtikali, da je imel zveze z atentatorji, potem pa ga je konzul izgnal iz Francije.

Znal je dobro francosko, saj je bil v tej deželi že 14 let in je že imel vse pogoje za sprejem v francosko državljanstvo, poleg tega pa so ga poznali kot marljivega delavca, prevajalca in strokovnjaka. Razen tega je bil imovit človek. Ko se je pritožil zoper izgon, češ da je protizakonit, ker bi ga lahko izgnale samo francoske oblasti, ne pa jugoslovanski konzul, je zlahka dosegel preklíc in ostal v Franciji.

Leta 1935 se je udeležil več velikih stavk zaradi kolektivnih pogodb. Potem je prišlo leto 1936. in z njim usodni dogodek v Španiji. Dne 26. ali 27. avgusta 1936 so na CK KP Francije klicali več tujcev, med njimi tudi Radoša. Prišli so tudi zastopniki KP Jugoslavije. Predlagali so jim, naj bi šli v Španijo pomagat republiku. Med prvimi se je prijavil tudi Radoš.

»Za meno! ne bo jokala ne žena ne otroci, saj nimam nikogar, sem jim rekel,« pripoveduje. Star je bil že 36 let, to pa je starost, ko

človek ni več tako gibčen in pripraven za vojskovanje.

Tako se je že 1. septembra 1936 znašel v Barceloni. Do tja je potoval s potnim listom, ker je bila meja še odprta in je imel španski potni list. Nekaj dni so bili prostovoljci v

okolici Barcelone v bogataških vilah. Oblek je bilo dovolj in nekateri, vse življenje veliki reveži, so si privoščili razkošje, da so se vsakih nekaj ur preoblekli. Tedaj je bil Radoš skupaj s Francem Kovačičem, ki je umrl po vojni. Kovačič je bil narednik v bivši jugoslovanski (Nadaljevanje na 8. strani)

Ob obletnici ustanovitve beneške čete

Minulo nedeljo smo proslavili 23-letnico ustanovitve beneške čete. Četa je bila ustanovljena 11. septembra 1943 v Sv. Lenartu v Slovenski Benečiji, v kasarni italijanskih orožnikov.

Beneški antifašisti, ki so sestavili četo, so že 15. julija 1943 pričeli organizirano delovati proti fašizmu: pozivali so na upor in zbirali orožje ter druge potrebščine. Pri njihovih prvih akcijah srečamo Avgusta Zanuta, Jožeta Durlija, Evgena in Alojza Bletiča in druge. Omenjeni tovariši sedaj stanujejo v Izoli, Ljubljani, v Vrtačah nad Kanalom in na Jesenicah.

Avgusta 1943 so po vaseh že delovali odbori OF. Poglejmo, kje so najprej zagoreli plamenčki upora.

V Duzah so bili poverjeniki OF Rozalija Markič, Jožef ter Alojz Bordon; v Podrobu dve sestri in oče iz gostilne; v Čupčah Lojze in Stefan; v Hlasti Irma Vogrič, Antonija Kijabaj in Helena Tomažetič; v Mirsi Anton Durlj, Amedeo Kijajič, Vittorio Kašina, Mario Dugaro, Batista Obič in Mario Ošnjak; v Kravarju Giovanna in Anton Zajc; v Hrastovju Peter Terliker-Mago in Anton Obiscak; v Koscah pokojni Alfons Gorjup z ženo Marijo, Danilo Čeh in Edi Bukovec.

Po razpadu Italije so se vsi poverjeniki OF zbrali in sprejeli sklep o ustanovitvi beneške čete.

Sklep je bil takoj uresničen. Za komandirja beneške čete je bil postavljen tovariš Tomo; dolžnost je prevzel 11. septembra.

Politično delo na terenu je bilo še vedno težavno, posebno zato, ker je sovražnik hotel v Sv. Lenartu organizirati bataljon »Guardia civica«, tolpo pod pokroviteljstvom nacifazizma. Pridobil je mnogo mladine, med drugimi tudi Jožka Ošnjaka, Gildo Terliker, Giovanna Kijabaj, Luciana Regnija iz Furlanije (trgovca iz Skrut) in druge, ki so imeli nalogo uničiti OF.

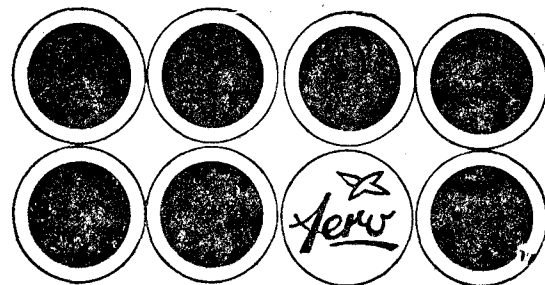
Organizator »Guardia civica« Jožko je prišel celo k nam, da bi nas prepričal, da je bolje zapustiti svojo organizacijo in se priključiti fašistični. Ker ni uspel, je zagrozil, da se nam bo maščeval. Po nekaj dneh se je zopet vrnil in nam ponujal orožje, vendar brez uspeha.

Mladince iz »Guardia civica« smo skušali pridobiti. Njihovemu organizatorju Jožku smo obljubili, da bo postal naš komandant, če se nam pridruži. Jožko je pristal in s seboj pritegnil več nasprotnikovih pristavev, vendar nam je v bitki pri Kobaridu pobegnil in se ponovno pridružil fašistom. Leta 1944 smo ga mobilizirali in v našem bataljonu je ostal do osvoboditve. 14. avgusta je bil v Hostnahu ustanovljen beneški bataljon. Do osvoboditve je izvajal številne zmage in prispeval k dokončni zmagi nad fašizmom.

A. Zanut

Znano ime in znana kvaliteta

AERO Akvarel barvice

Spomini na »stari« Notranjski odred

Notranjski partizanski odred je bil trikrat organiziran in reorganiziran.

V spomladanskih dneh leta 1942 je odred žel velike uspehe pri osvoboditvi Notranjske. Če takratnega Krimskega odreda so se bojevali tudi v Gorskem kotaru, okrog Prezida in Gero-vega, ne glede na to, kje je slovensko-hrvaška meja. Partizani obeh sedanjih republik so si vzajemno pomagali. Borci Notranjskega odreda so se tolkli celo v neposredni bližini Ljubljane.

Notranjski odred je bil sestavljen iz partizanov-prostovoljcev iz Notranjske, ljubljanskih študentov in delavcev iz ljubljanskih tovarn. Prenekateri znani in neznani borci, pripadniki odreda, so se odlikovali z velikim junaštvom, na primer: Tone Vidmar-Luka, Vandeč, Gašper, Aljoša z Blok, Rafael Martinčič iz Pudoba, Lado Fajdiga, Kovačev Ludvik iz Dan, Hlepinov Stanko iz Podcerkve, Viktor Kraševac iz Podcerkve in številni drugi.

V dneh pred italijansko ofenzivo 1942 je rastel in se izoblikoval poveljniški in komisarski kader odreda.

Značilno za Notranjski odred je tole: splošna italijanska ofenziva proti notranjskemu ozemlju se je pričela ob skrbni italijanski topniški in letalski pripravi dne 16. julija 1942. Takrat so motorizirani fašistični in itali-

janski oddelki prodirali proti Notranjski iz Ljubljane, Reke, Postojne in Trsta. Da so prišli v osrčje Notranjske, to je na Bloško planoto in v Loško dolino, so potrebovale te elitne italijanske enote natanko trinajst dni. Vseh partizanov, vaške zaščite in aktivistov je bilo takrat na Notranjskem pet tisoč osemsto. Pri tem ne štejemo tistih tri tisoč petsto notranjskih mater, žena in deklet, ki so kuhale, prale, šivale in oskrbovale partizansko vojsko. Italijanskim in fašističnim vojakom, ki so z najmodernejšo opremo operirali proti partizanom, je bilo nad sedemdeset tisoč. Naj omenim, da partizani niso imeli niti enega topa ali minometa. Imeli so puške — avstrijske, stare jugoslovanske, lovske in francoske, stare bombe in tiste rdeče, ki so jih zaplenili Italijanom. Pred ofenzivo so se izredno hrabro borile vse enote Notranjskega odreda, in to brez ozira na socialni sestav partizanov.

Vendar takratni štabi niso ravnali prav, ko so dali bataljonom nalog, da se spričo velike sovražne premoči enote razdelijo po desetinah. V veliki italijanski ofenzivi je to precej vplivalo na posameznike, da so se vdali Italijanom. Največ se jih je vdalo Italijanom na območju občine Loški potok.

Na Notranjskem sta bila dva komandanta, ki sta držala enoti

skupaj in jima ni niti na misel prišlo, da bi enoto razdružila. To sta bila Tone Vidmar-Luka, ki je držal skupaj cel bataljon, in Tone Cundrič iz Babnega polja, ki je poveljeval četi 220 partizanov. Ta dva komandanta sta v dobi najhujšega fašističnega terorja ob ofenzivi tolkla Italijane. Kadar je bila borba na območju Krma, Mačkoveca, Bloške planote in Begunji, so Notranjci govorili: Lukov bataljon se tolče ali: Cundrič tolče fašiste. Lukov bataljon je v septembru 1942 postal jedro Serčerjeve brigade (ob njeni ustanovitvi).

Septembra 1942 je bil ustanovljen nov notranjski odred, ki je imel naslednje enote: 1. bataljon na področju Padeža, Krma in Pokojišča, polbataljon pod Snežnikom, polbataljon v Travnici nad Ribnico (Ronkotov bataljon) in 3. bataljon na območju Kočevske (Ostružnica, Briga in kraji ob Kolpi). Po končani italijanski ofenzivi na Notranjskem so Italijani večje oddelke premestili na Kočevsko, kjer se je začela v drugi polovici avgusta tako imenovana Roška ofenziva. Fašisti so bili prepričani, da so na Notranjskem uničili glavno partizanstvo in aktivistov. Res je, da so požgali na stotine hiš, skednjev in hlevov, da so pobrali nekaj tisoč govedi in odgnali v internacijo na Rab nekaj tisoč kmečkih ljudi. Takrat se je ustanavljala bela garda, kakor so se same sebe imenovali vaške straže. Čeprav so se fašisti na Notranjskem grozno razdivjali, si niso upali z manjšimi enotami v snežniške in javorjniške gozdove. Notranjski partizani so ves mesec iskali skrivače, obupance in razne dezerterje. Ističasno so v štabu odreda napravili načrt za napad na italijanske in belogardistične postojanke. V noči od 1. na 2. september 1942 so napadli postojanke: Stari trg pri Ložu, Pudob, Dane, Kozarišče, Vrhniko in Grahovo. Po tej akciji je silno narasla morala ljudi na Notranjskem, ker so ljudje videli, da partizanstvo ni uničeno.

Partizani so tisto noč (1.—2. IX.) vzeli s sabo v gozd osemindeset svojih sorodnikov, žena, otrok, stark in starčkov; tako je nastalo nad Babnim poljem civilno taborišče, ki sta ga do pomladi 1943 vodila pokojni Franc Plos-Lado in pokojni Jakob Baraga-Ješa.

Dne 19. oktobra 1942 je dal Notranjski oz. Loški odred najboljši, najhrabrejši borci in borke in jih poslal po nalogu Glavnega štaba Slovenije na Primorsko, kjer so postali jedro novo imenovanega Soškega odreda. Nekaterim zgodovinarjem, ki so šli v partizane šele leta 1943, sploh ni znano ali je bolj malo znano, kakšne izkušnje so ti borci imeli, preden so odšli na

Primorsko, in da so bili leta 1942 cvet notranjskega partizanstva.

Nekateri nasprotniki so se nekaj časa po italijanski ofenzivi norčevali iz partizanstva, češ edino partizansko osvobodno ozemlje je na Babni polici, Padežu in Pokojišču. Pri tem naj omenim, da so partizani namlatili na Babni polici sedemsto mernikov pšenice, ječmena in rži (tj. okrog šestnajst ton). Ko so se mudili borci Notranjskega odreda v borbenih akcijah v Gorskem kotaru, je neki falot Italijanom izdal skrivališče pšenice, ki so jo potem nekega dne

skupno z belimi stražarji zaplenili in odpeljali.

Notranjski odred si je za zimo 1942—1943 napravil velike zaloge krompirja, kolerabe in fižola. Večinoma so ga skopali na njivah, ki so bile last partizanskih družin. Pozno v jeseni 1942 so enote razorožile v vasi Kozarišče in drugih vaseh belogardiste, katerim so dali puške Italijani. Pri Vagovki nad Sodražico je ribniška četa zaplenila nekaj orožja in Italijanom pobrala nekaj vozov riža. Italijani so v ofenzivi 1942 odkrili samo eno bolnišnico z ranjenci pri Belih vodah nad Loškim

potokom, in še to po izdajstvu. Druge so ostale neodkrite. V zimskih mesecih 1943 so enote Notranjskega odreda prepeljale iz Primorske na Dolenjsko nekaj tisoč primorskih fantov in moč, prostovoljcev za slovenske brigade.

V začetku aprila 1943 se je Notranjski odred razformiral; en del je šel v Serčerjevo, drugi del pa v Tomšičevo brigado.

Po odhodu 14. divizije na Štajersko se je tretjič ustanovil Notranjski odred, ki je operiral po Notranjskem do konca vojne in žel velike uspehe.

Matevž Haze

Kombinat »MLINOTEST« Ajdovščina

- proizvaja raznovrstna močna krmila za govedo, perutnino in prašiče preko vaših kmetijskih zadrug in trgovske mreže.

Kmetovalci — zahtevajte priznano kvaliteto krmo. Uspeh zajamčen.

Vse za šolo boste ugodno kupili v 3. nadstropju trgovske hiše

nama LJUBLJANA

(NADALJEVANJE S 7. STRANI)
vojski, Radoš pa je končal tečaj za topničarje v Franciji, ker je zaradi tega imel v službi razne ugodnosti. Tako sta bila oba že izurjena vojaka. Nekega dne so prostovoljci dobili nove delavske kombinézne, kakršne je nosila republikanska milica. Dobili so tudi nove mavzerice. Poslali so jih v Madrid, kjer so se pod poveljstvom generala Lukača udeležili obrambe Casa del Campa.

O tem razdobju španske državljanske vojne pripoveduje Radoš, kako čudna vojska je bila tedaj republikanska milica. Miličniki sploh ni-

»Nekoč smo dobili neke stare ruske možnarje,« pripoveduje Radoš. Kovačevič jim je ukazal zavariti zapirale. Jaz sem vedel, da iz te moke ne bo kruha in da bodo možnarji tako le bolj nevarni nam samim. Ko smo jih dobili iz delavnice, sem zvezal skupaj tri sprožilne vrvice ter ukazal strežnemu osebuju, naj gre v zaklone. Vse moje pripombe, da ne bo s topovi nič, niso namreč pri Kovačeviču nič zalegle. Potegnili sem, možnar je razneslo in granata je padla tik pred položaje pehote. Čeprav smo bili v zaklonih, smo imeli dva ra-

v pesek zakopal svojo pištolo; uničili so precej orožja.

Leta 1940 je skupaj z Ipavcem ušel iz taborišča z namenom, da se prebije v Jugoslavijo. Toda Ipavec si je ožulil noge. Kakih 80 km daleč so ju ujeli žandarji. Skušala sta jih podkupiti, pa ni šlo. Poslali so ju v Maršle in obsodili na mesec dni zaporu, nato pa so ju spravili nazaj v taborišče.

Francija je pokleknila pred Nemci, uprava taborišča je zažgala spise o posameznikih in tako nacisti, ko so pridli pred taborišče, niso vedeli, s kom imajo opravka. Nalagali so jih, da so zato zaprti, ker kot tujci niso hoteli v francosko vojsko. Nemci so jih smatrali za svoje somišljenike in so jih celo pogostili. Decembra je prišel v taborišče nacistični komisar in začel vabiti jetnike na delo v Nemčijo. Prijavil se je tudi Radoš in skupaj s Kovačevičem sta se kmalu znašla v Leipzigu. Delal je za slabo hrano in stanovanje v baraki, pa še to je moral plačati in ostale so mu 4 marke na mesec.

Počasi so tudi do prisilnih delavcev prišle novice o dogodkih v Jugoslaviji. Radoš je pisal sestri, pozneje je zvedel, da je njegova pisma redno dobivala, on pa njenih ne. Zato je prosila Franca Voka iz Slamne vasi, ki je delal v Münchnu, naj mu piše iz Nemčije. Zdaj je Radoš pismo dobil in zvedel, da so tudi v Beli krajini že partizani. Nekega dne je izginil Kovačevič, zdaj je bila vrsta tudi na Radošu. Že prej se je izdajal za Hrvat. Nekoč so mu sporočili, naj prosi za potni list za Francijo, kamor naj bi šel po svoje reči. Zastopnik nemške partije, vrtnjen v gestapovski aparat, pa mu je dal nekaj denarja in potni list za v Zagreb. Spotoma se je oglašil še pri Voku, ki mu je povedal nekaj svežih novic iz domovine. V Mariboru, kamor so prišli stiri, se je izgubil od njih in jih pozneje ni več videl. Od tam je odpotoval v Zagreb ter se prijavil Marku Beliniču. Poslali naj bi ga v Kordun, toda kasneje so spremenili svoj sklep 8. januarja 1942 je prišel do Metlike. Italijani so ga zaprli, toda rešil ga je nemški potni list.

Do odhoda k partizanom junija 1942 je delal na terenu. Prišel je na Brezovo reber, kjer

je bil nekaj časa borec. Kmalu se je spril z vodstvom čete in prostovoljno odšel nazaj v Zumberak. Iz bataljona »Josip Kras« je nastala 13. proletarska brigada. V njenih vrstah se je bojeval Radoš do osvoboditve Beograda, ko je bil tamkaj hudo ranjen skozi prsi. Bil je komandant bataljona in brigadni obveščevalec, dobil je čin kapetana. Z brigado je odšel že septembra 1943 na dolgo pot prek Bosne v Srbijo. Potem ko je ozdravel, je bil nekaj časa v 4. korpusu. Po vojni je bil pri obmejnih četah in pri avtoparku. 1947 se je vrnil v Slovenijo, delal je 15 mesecev v rudniku Kanžarica kot miner in delovodja, nato je bil na okraju pri avtoparku, leta 1952 pa je bil upokojen.

Na steni sobe, kjer preživi večino dneva, visi vitrina in v njej »Spomenica 1941«. Špansko odlikovanje, spominski znak mednarodnih brigad in več jugoslovanskih odlikovanj.

Na večer življenja živi v res nekoliko oddmaknjeni vasi, toda zadovoljen je, da ima mir in stredo nad glavo in da je dostojno preskrbljen. Njegov edini sin služi pri gardi, včasih ga obiščejo prijatelji in včasih zavije v Metliko.

MP

Revolucionar iz Bojanje vasi

so imeli jermenov na puškah in so jih nosili na ramah. Šele mednarodni borci so uvedli novost, da je vojak lahko puško obesil na rame. Miličniki in tudi fašisti so se vojskovali samo podnevi, ponoči pa so odhajali spat domov. Položaje so branili interbrigadisti.

V novembrski ofenzivi leta 1936, ko so fašisti naskočili Madrid, je Radoša ranila v nogo krogla, ki se je odbila od nekega zidu. Kovačevič je bil ranjen v roko. Radoša so poslali v bolnišnico, kjer je doživel upor »pete kolone« v Madridu, za hrbtno republikanske armade. Zdravniki so se razbežali, ko je začelo pokati okoli poslopja, Radoš pa je vzel skupaj z drugimi hoje zmognimi ranjenci puško in zasedel svoje okno. Toda republikanska vojska je brž zatrla upor in po približno treh urah je bil v Madridu spet mir.

Kmalu se je Radoš vrnil na bojišče. Že decembra 1936 je dobil čin kapetana. Leta 1937 je bil hujše ranjen v trebuh, v bolnišnici v Albacetti je preležal nad tri mesece. Ko je ozdravel, je prosil, naj ga premestijo v topniško enoto. Tako je prišel v baterijo, ki ji je poveljeval Mirko Kovačevič. V tej enoti so bili tudi Jože Ipavec, Berkopec in Jože Gregorčič. Radoš je bil navaden vojak in je čine snel z uniforme.

njenca, meni pa je kos lesa skoraj razbil členek na nogi...

Tako so seveda spoznali, da z možnarji ne bo nič in jih vrnil v skladišča. Namesto njih so dobili štiri zaplenjene topove, ulite v Kragujevcu. Bivša jugoslovanska vlada jih je kot pomoč fašistom poslala v Španijo obnem s strežnim osebjem, republikanci pa so jih nekeje zaplenili. V zvezi s tem je Radoš tudi povedal, kako so večkrat ujeli kakega Jugoslavana pri fašistih in z njim obračunali.

Nekoč so bili obkoljeni, zato so topove in kamione morali minirati in se peš prebiti do republikancev. Od takrat dalje so bili spet pehota.

Radoš je doživel demobilizacijo mednarodnih borcev in tako kot drugi mimo fašističnega brodograja v ladijski notranjosti prešel z madridskega bojišča v Katalonijo. Tam so znova prišli za orožje in ščitili umik v Francijo. Nekaj časa so spremljali 6 kamionov državnega zlata. Dva sta bila pri nekem letalskem napadu zadeta. Tovor so razdelili med mednarodne borce. Na francoski meji so čakali približno pet ur, preden so jim dovolili umik čez mejo. Znašel se je v taborišču Argēles-sur-Mer. Vse države so poslale po svoje državljane, nazadnje so od tujcev ostali samo še Jugoslavani in Nemci. Radoš je tam nekeje

MOŽ, KI GA NI BILO

V zvezi z mojim poročilom 2144/43 z datumom 9. maja 1943, potem ko sem dobil originalne dokumente, je mogoče sklepati naslednje:

1. Prišlo naj bi do dokaj močnega izkrcanja v vzhodnem in zahodnem Sredozemlju.

a) Cilj operacije v vzhodnem Sredozemlju, ki naj bi jo vodil general Wilson, je obala pri Kalamati in južno obalno področje rta Araxosa (oboje na zahodni obali Peloponeza). Okrepljena 56. pehotna divizija je namenjena izkrcanju pri Kalamati, okrepljena 5. pehotna divizija pa za rt Araxos. Ni znano, ali se bosta diviziji izkrcali v celoti ali pa le delno. V prvem primeru bi prišlo do dvo- ali tritedenskega odloga, zakaj dve brigadi 56. divizije sta se 9. maja 1943 zapletli v boje pri Enfidavillu, divizija pa se mora pred vkrcanjem reformirati. Po skrbnem proučevanju pisma je ta rešitev videti še najverjetnejša.

Toda če naj bi izkrcanje izvedle le določene enote obeh divizij, potem lahko pride do njega vsak čas. Ena brigada 56. divizije in ena ali dve brigadi 5. divizije sta nedvomno na razpolago na področju dejanske izhodišne točke (Egipt-Libija).

Dogovorjeno geslo za izkrcanje na Peloponezu je »Husky«.

Anglo-ameriški glavni štab je predlagal generalu Wilsonu simultano lažno operacijo proti Dekedanezu. Do 23. aprila 1943 se Wilson še ni dokončno odločil o tem vprašanju.

b) Cilj operacij v zahodnem Sredozemlju, ki naj bi jih vodil general Alexander, še ni naznačen. Šala v pismu meri na Sardinijo. Geslo za to operacijo je »Brimstone«.

Predlagani lažni cilj za operacijo »Brimstone« je Sicilija.

2. Bistvenega pomena je, da je treba absolutno varovati skrivnost o tem odkritju in kolikor mogoče omejiti širjenje teh podatkov.

V neki točki sem se tega poročila izredno razveselil.

Čestital sem si že, da se je nemški agent v Madridu toliko potrudil, da je poslal kopijo na videz nepomembnega pisma lorda Mountbattina admiralu Cunninghamu, saj tega ni bil storil s pismom generalu Eisenhowerju, ki je bilo prav tako nepomembno.

Ali je to storil zaradi našega namiga na neuspeh operacije pri Dieppu?

Vsekakor pa je videti v prvem odstavku pod b), da je moja besedna igra s sardinijami in Sardinijo zadela v črno: »Šala v pismu meri na Sardinijo«. To sicer ni bilo v istem pismu, vendar je opravičljivo v poročilu takšne vrste. Švabski smisel za humor je bil velik adut!

Nemška vojniska služba je torej pogoltnila vabo. Zdaj je bilo na isti poti tudi vrhovno poveljstvo. Morda je to Hitlerjeva zasluga, zakaj iz zapisnika sestankov admiralu Doenitzu s Hitlerjem je videti, da je bil Hitler 14. maja prepričan o verodostojnosti dokumentov in napovedih v njih. Doenitz je bil poslan v Italijo, da bi spodbudil Mussolinija po porazih v severni Afriki, in o tem je šel poročat Hitlerju, ko se je vračal v svoj štab, še preden je bil videl dokumente. Na Hitlerjevo vprašanje, kaj meni Mussolini o »anglo-ameriških namerah«, je odgovoril, da je duce prepričan, da bomo napadli Sicilijo.

Takole je zapisal Hitlerjev odgovor:

Führer se ne strinja z ducejem, da naj bi bil najverjetnejši cilj napada Sicilija. Še več, meni, da prestrašeni anglo-ameriški ukazi potrjujejo domnevo, da bo napad, ki je v načrtih, v glavnem usmerjen proti Sardiniji in Peloponezu.

Očividno se je Hitler močno ogreval za idejo, da se nameravamo izkrcati v Grčiji, in ko je prišel do tega sklepa, se ga je trdno držal. Tako trdno, da je 23. julija, skoraj dva tedna po našem izkrcanju na Siciliji, še vedno verjel, da bo osrednja operacija namenjena Grčiji, tako da je svojemu najljubšemu generalu Rommlu zaupal poveljstvo tam se zbirajočih sil.

25. julija je Rommel odletel proti Grčiji, od koder so ga morali v naglici odpoklicati, da je poveljeval v Italiji in povezal italijanske sile po Mussolinijevemu padcu.

Vendar bi bilo nepravilno, če bi vse pripisali Hitlerju. Istega dne, ko se je bil uprl Mussolinijevemu mnenju, torej 14. maja, je bilo v uradnem zapisniku vrhovnega poveljstva zabeleženo, da je armadni štab prišel do dokončnega prepričanja: zaplenjeni dokumenti so verodostojni. Vrhovno poveljstvo je menilo, da bodo zavezniki napadli Sardinijo, da pa bo pri tem Sicilija morda tudi cilj diverzantske akcije.

Tako so bili torej 14. maja 1943 prepričani tako Hitler kot najvišji oficirji nemške vojske. Operacija »Meso za pasteto« je uspešna. Morali smo le še odkriti, kaj so od nje imele anglo-ameriške sile.

Ne vem natanko, kaj vse so ukrenili v nemški vojski in letalstvu, vendar drži, da so bili ti ukrepi pomembni. Tako je moralna prva nemška oklopna divizija (Panzerdivision) prepotovali skoraj vso Evropo: iz Francije je prenesla svoj glavni štab v Tripolis, mesto na Peloponezu, katerega položaj je bil idealen za vodenje odpora proti napadalcem na Kalamato in Araxos.

Če si človek lahko zamišlja velikanski napor, ki ga predstavlja takšen premik, ter njegove posledice, to se pravi začasni umik oklopne divizije z bojnega področja, potem bi lahko rekli, da je že samo to oteževalo naše napore z operacijo »Meso za pasteto«, pa čeprav ne bi ničesar storili za napad na Sicilijo.

V nemških arhivih smo našli tudi beležko, da so zaprosili zunanje ministrstvo, naj sporoči turški vladi, da so premestili enote in ladje v Grčijo, ter poudari, da niso imeli s tem prav nobenega sovražnega namena do Turčije.

Ta previdnostni ukrep ni presenetljiv, če vemo, kako velike so bile nemške priprave. Kot sem že rekel, nisem imel natančnih podatkov o premikih vojske in letalstva, vendar so morali biti precejšnji. Tako smo sklepal iz podatkov o dejavnosti nemškega letalstva, ki so bili v teh dokumentih seveda dosti podrobnejši, saj je šlo za pomorski arhiv.

Vrhovno poveljstvo je 20. maja ukazalo, naj polože — ali pa opravijo zadnja ustrezna dela — tri nova mimska polja v grškem morju, izmed katerih eno pred samo Kalamato.

Poveljujoči nemški admiral v Egejskem morju je dobil ukaz, naj prevzame nadzorstvo nad mingskimi polji, ki so jih bili Italijani položili ob zahodni grški obali. Na področjih pod italijanskim nadzorstvom so postavili nemško obrambno obalno topništvo.

Vse to je bil le del predvidenih ali storjenih ukrepov v tistem času, zakaj Nemci so mislili, da je v nevarnosti vsa grška obala, kot tudi grški otoki. Ohenem pa so upali, da bodo lahko zavrnili zavezniške napade, čeprav so bili slabotni v obrambi.

Ta navodila so še dopolnjevali ukazi o vzpostavitvi oporišč za torpedovke, poveljstvih položajev, služb mornariških patrol in drugih obrambnih naprav. V celoti so bili napore velikanski.

Vrednost operacije »Meso za pasteto« je naraščala in dokumenti bodo pokazali, kolikšne prednosti lahko prinese ena sama spretno izpeljana potegavščina. Iz teh dokumentov, ki jih bom opisal pozneje, je videti, da so vsi ukazi temeljili na pismih, ki so jih Nemci našli pri kapetanu Martinu (čeprav tega seveda niso mogli omeniti v ukazih za operacije: zaradi varnosti).

(NADALJEVANJE)

Pred proslavo Notranjskega odreda smo zaprosili prvega komandanta »tretega« Notranjskega odreda, polkovnika JLA tovariša Franca Sotlarja-Pavijana za kratek razgovor. Tovariš Sotlar nam je rad ustregel in začel pripovedovati:

Nekaj dni po napadu 14. divizije na Kočevje sem bil z našo 8. brigado, kjer sem bil namestnik brigadnega komandanta, v vasi Podgrmada v do-brepoljski dolini. Tam nas je obiskal tovariš Marok, ki je imel pooblastilo, naj organizira Notranjski odred. Ko je zbral primerne ljudi za vodstvo, se mu je oko ustavilo na meni. Nisem bil vesel te naloge...

Takrat je že dozorel načrt za pohod 14. divizije na Stajersko. Divizija je osvobodila

sem se, da se bo naš odred pri prvi resnejši preizkušnji razpršil. Po prvem boju pa sem se te bo-jazni otresel.

Na Gori se je odred precej časa uril v vojaških veščinah, organiziral smo kulturno-prosvetno delo in povezavo s terenskimi organizacijami. Nato je drugi bataljon odšel proti Borovnici, prvi pa v Loško dolino in okolico Cerknice. Razdeljen po četah je odred preprečeval sovražniku izpade iz postojank. Organizirali smo minerski vod, ki je vsako noč »visele« na železnici. S tem, da smo prisilili sovražnika k stalni budnosti ponoči, smo mu podnevi vzeli voljo do bojevanja. Ko smo slišali, da pridejo zaradi naših akcij na Rakke okrepitve v šolo, smo jo raz-galili. Pet borcev, ki so se spazili skozi ograjo v samo postojanko, je opravilo to nalogo. Domobransko časopisje se je na široko raz-pisalo o »partizanskem sovražstvu« do kulture. Toda s pisanjem o požigu šole na Rakke so ne-hote sami priznali svojo nemoč in sramoto.

Nekoč spomladi 1944 smo naredili uspešno akcijo na

liber 12,7 mm, izstrelki so bili eksplozivni, zažigalni ter pre-bojni. Vnela se je najprej ena cisterna, od nje druga in kot po verižni reakciji nazadnje vse. Bencin se je vnel, goreča reka je drla proti gozdu in morali smo pošteno bežati, da ne bi zgoreli. Domobranci so mislili, da smo še vedno tam, začeli so streljati z minometi po vlaku, pripeljal je tudi oklopni vlak in prispeval svoje. Tako so nam sovražniki pomagali pri uničenju vlaka.

Omenim naj še potegavščino, ki smo si jo privoščili pri Grahovem. Ob nekem domobranskem napadu je naša četa dobila ukaz, naj uprizoni pa-ničen beg. Domobranci so na-sešli in četo zasledovali, pri Malnah pa so zašli v zasedo vsega našega bataljona, ki je udaril po njih z vsem orož-

Pol ure s komandantom Notranjskega odreda

Notranjsko in zadala sovraž-niku hude udarce v Velikih Laščah in v Kočevju. Obnovljeni Notranjski odred naj bi to ozemlje varoval pred so-vražnimi napadi, obenem pa rušil železnico Ljubljana—Trst, tako da sovražnik po od-hodu 14. divizije ne bi čutil nobenega olajšanja.

Uradno smo bili ustanovlje-ni 15. decembra 1943 na Kalu pri Ambrusu v Suhi krajini, ko sem se po daljšem pre-pričevanju vdal in prevzel funk-cijo komandanta odreda. V za-četku je imel odred samo en bataljon. Osmo Tomšičeva in Bračičeva brigada so dale zanj vsaka po eno četo. Razumljivo je da so brigade »prispevale« predvsem starejše in boleh-nejše tovarise, tudi kar se tiče orožja, niso bile preveč rado-darne. Nismo imeli ne dovolj orožja, posebno mitraljezov, niti kotlov.

S Kalu smo odšli v Znojile, kjer so nas gostili moji znanci, kmetje. Medtem so nas obvestili, da gre iz Gorskoga kotara, kjer je bila takrat 18. divizija, k nam bataljon 8. brigade, ki naj bi po-stal 2. bataljon našega odreda. Od tam smo odšli v Krško vas in dalje čez Turjak na stano, že skoraj klasične položaje notranjskih partizanov na Mokrcu in Krimu, oziroma v vaseh okoli Golega. Ko-maj smo prišli tja, že se je začel la manjša nemška ofenziva in umaknili smo se nazaj do Žužemberka. Potlej smo prek Suhe krajine odšli k Zvečanu in v rib-niško dolino. Tam smo zbrali pre-jet borcev, ki so zaostali za 14. divizijo, in polovili nekaj skrivav-čev, ki so pozneje postali dobri borci.

Na Gori smo napravili prvo odredno akcijo, ko smo prekopali cesto in zavrnili Nemce, ki so se peljali po njej s kamioni. Tam nam je vdal tudi neki nemški vo-jak, ki je pozneje kot partizan odšel na Stajersko.

Prva akcija je veliko pomenila za krepitev borbenosti. Če takole prideš za poveljnika med neznane ljudi, je najtežje to, ko nikogar ne poznaš in ne veš, na koga se lahko zaneses in na koga ne. Bal

Franc Sotlar-Pavijan, prvi ko-mandant obnovljenega No-tranjskega odreda, slikan 1948 v Zagrebu kot oficir JLA

je ostalo nam, na račun pa so prišli tudi domačini, ki so pre-ce nabrali.

Posebno uspešna je bila ak-cija, ko smo napadli vlak z gorivom. Bilo je kakih 30—40 cistern. Lokomotiva je naleta-la na mino in iztrčila, po ci-sterinah pa smo vžgali z letal-sko strojnico. To strojnico smo bili sneli z razbitega za-vezniškega letala, v delavnici v Snežniškem gradu so jo po-pravili in pritrčili na trinožno stojalo starega francoskega mitraljeza »Saint Etienne« in...

Nismo pričakovali takšnega učinka. Strojnica je imela ka-

jem. Zaplenili smo jim dve muli, nekaj orožja ter opre-me, 2 ali 3 ujeti, kakih 6 pa je ostalo mrtvih. Od takrat dalje smo imeli še večji mir. Nastala je »notranjska republika«. To ozemlje je bilo za glavni štab zelo privlačno, za-radi zvez med 7. in 9. korpu-som, kot izhodišče za napade na zelo važno železniško zvezo med Nemčijo in italijanskim bojiščem ter kasneje tudi za-radi graditve letališča za eva-kuacijo ranjenecv. Ta republi-ka je segala na eni strani od hrvaške meje do železnice, na drugi strani od Ribniške doline, ljubljanskega Barja do Ilirske Bistrice.

Tudi kulturno življenje je bilo zelo razvito. Imeli smo mitinge, ki so jih obiskovali ljudje od blizu in daleč. Ti-skali smo lastni časopis »Snež-nik«, imeli dobro razpredeno obveščevalno službo in vse drugo, kar je pospeševalo do-bre odnose s prebivalci in uspešne akcije. Naš odred je bil res tipična »teritorialna« enota, kot temu pravimo v se-danjem vojaškem izrazoslovju.

Pozneje, ko sem že odšel za načelnika štaba 8. brigade, pa so se zgrnili nad odred črni oblaki. Nemški umiki na vseh bojiščih so povzročili pri nas v Sloveniji velike koncentra-cije vojaštva in veliko premoč sovražnika. Tako smo izgubili letališče, velik del Notranjske je sovražnik spet začel redno nadzirati. Odred so okrnili, ker so brigade potrebovale nove borce, naloge odreda pa so delno sprejele razne enote, na primer Gučeva brigada, kasneje pa cela 18. divizija, ki so dlje časa ostale na Notranj-skem.

Zapisal MP

Od vsepovsod protesti zoper organiziran teror v ZRN

Spričo vala protijugoslovan-skega terorja v Zvezni republiki Nemčiji dobivata državni sekretariat za zunanje zadeve in zvezni odbor Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije iz vseh krajev Jugoslavije in od medna-rodnih organizacij protestne brzojavke, ki obsojajo teroristično dejavnost proti jugoslovan-skim državljanom v ZR Nemčiji in zahtevajo od borskih ob-lasti, da onemogočijo to dejav-nost. Protestno brzojavko je zveznemu odboru ZB NOV po-slala na primer mednarodna fe-deracija odporniškega gibanja in v njej izrazila ogorčenje spril bo uboja jugoslovanskega kon-zularnega uslužbenca Save Mi-lanovića ter najgloblje sožalje družini žrtve fašističnih ubijal-cev.

Protestno brzojavko je poslal tudi antifašistični odbor udele-žencev odporniškega gibanja iz DR Nemčije.

Občina Novi Sad je v brzo-javki protestirala zaradi najno-vejšega terorja v ZR Nemčiji in zaprosila zvezni odbor, naj zahteva prepoved vseh emi-grantskih organizacij in posa-

znikov v ZR Nemčiji, ki rovari-jo proti Jugoslaviji in njenim državljanom. Protestne brzojav-ke so poslali tudi borci občine

Vršac, mladina zagrebške tovar-ne olja, člani delovnega kolek-tiva mestnega prometnega pod-jetja iz Sarajeva itd.

TUDI V BEOGRADU SO ODOBRLI POPUST VOJAŠKIM VOJNIM INVALIDOM

Svet delovne skupnosti Zava-rovalnega zavoda »Beograd« v Beogradu je sprejel predlog mestnega odbora ZB NOV Beograda za oprostitve vojaških vojnih invalidov od I. do IV. skupine plačevanja premije za zavarovanje motornih vozil od dela režijskega dodatka. Sklenili so tudi, da stopnja režijskega dodatka za zavarovanje motor-nih vozil vojaških vojnih inva-lidov V. in VI. skupine, katerih

invalidnost izvira od okvare nog, znaša 18,7 odstotka od funk-cionalne premije — ki je za 50 odstotkov nižja od stopnje re-žijskega dodatka, ugotovljene v tarifi režijskega dodatka.

Do tega popusta nimajo pra-vice vojaški vojni invalidi I. skupine, ki po členu 67 zakona o vojaških vojnih invalidih pre-jemajo nadomestilo za zavaro-vanje svojega vozila.

Možje se ne dajo prevzgojiti, se je pritožila neka bralka v pri-logi beograjske Politike »Zena — porodica«. Ta bralka takole opisuje svojega »sicer dobrega« za-konskega tovariša: »Zelo je ne-družaben in me ne pelje skoraj nikdar v kakšno večjo družbo. V 11 letih zakona sem bila z njim samo enkrat — na prvomajski proslavi. In samo enkrat me je obdaril ob mojem rojstnem dne-vu — letos. Ko sem mesec dni ležala v bolnišnici, mi ni niti enkrat prinesel niti ovenele ovot-hoe. Neka njegova nevestna na-vada mi neznansko žre živce; medtem ko mu kdo kaj pripove-duje, si on — grizlja prst. Na obisku pri naših najljubših pri-jateljnih pozna njegov besednjak samo besede: »Dober dan« in »Na svidenje! In to je vse! Ko pa gdo obišče nas, odgovarja samo na vprašanja, drugače pa si pre-ganja dolga z — branjem čas-nikov in grizljanjem mezinca...«

Če trgovina ne more prodati nakopičenih zalog... V Subotici se je pred kratkim strelovito naglo razširila govorica, da se bodo zvišale cene za čevlje. Kupci so pri-tisnili na trgovine a čevlji. Ne-kateri so kupili po tri, da, celo po štiri pare čevljev. Tako so neka-tere trgovine dosegle rekorden promet. Na koncu so kupci ugo-tovili, da govorica o povišanju cen za čevlje sploh ne drži in da je le nekdo, ki se je hotel znebiti na-kopičenih zalog, razširil to govori-co. Nekaj podobnega se je bilo v istem mestu zgodilo nekdanj pre-j s prodajo sladkornja in cigaret

Ni razlike... Pa nekem kon-certu v brijskanskem mestu Little Burn je neki nagajivec zaklenil v koncertno dvorano kvartet mla-dih jazzovskih pevcev-kričavcev, ki so si bili sami vzeli ime »Hud-didi«. Več kot pol ure so kričali in razbijali po vratih, preden so jim odprli. Gospodar koncertne dvorane, ki jim je odklenil vrata, se je takole ravnodušno opravičil: »Mislim, da ste po želji nekih poslušalcev podaljšali koncert.«

Pometaj pred svojim pragom! Avstrijski katoliški pisatelj Karl Ranelle je dejal o širjenju ate-izma (brezboštva): »Če želimo sre-čati ateiste, ni potrebno iskati jih med marksisti, ker moramo kot katoliki obračunati z brezverci najprej v svojih lastnih vrstah.«

Posoda za pospeševanje zakon-ske sreče... Neko pariško pod-jetje je založilo tržišče s ceneno porcelansko posodo, ki je neme-njena — ko pride do preprirov med zakončema — za metanje v zakonskega tovariša. Poleg por-celanske posode je v izlozbi takš-nole opozorilo: »Ne zadržujte svo-jih čustev! Razbremenite se z tu-čanjem porcelana v svojega za-konskega tovariša! Greča v hišo za — skromne denarce!«

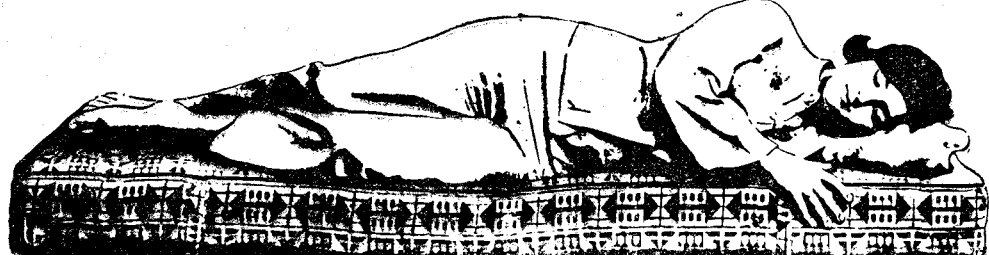
Dve vrsti herojev... Francoski tednik »Express« je napisal ob proslavi petdesetletnice verdunske bitke: »Povejmo že popolnoma iskreno: vsak Francoz je bil 1941. leta petainovec, 1944. leta pa de-gaullovec, zatoorej smo imeli v kratkem razdobju kar dva heroja, enega za poraz, drugega za zma-go. Kaj več naj bi si še želeli?«

Malo ali nič novega pod son-cem... Predsednik komiteja za sovjetsko pravo Mišutin je rekel v nekem poročilu: »Mnogo stvari je, ki so videti nove, ki pa so v resnici že zdavnaj pozabljene.«

ORIGINALNE VZMETNE VLOŽKE

jogi

PROIZVAJA »MEBLO« NOVA GORICA

Dimenzije:
70x190 95x190
75x190 100x200
80x190 130x190
85x190 140x190
90x190 150x190

• PREOBLEČEN v tapetniški blagu ali gradju
• široka IZBIRA desenov
• za ZIMSKO ali LETNO uporabo
• polnjenje: KOKOSOVA vlakna ali IPREN

PRI NAKUPU PAZITE NA ZASHITNI ZNAK

Podmornice in batiskafi. V drugi svetovni vojni so se podmornice potapljale lahko največ do 100-metrske globine, danes se spuščajo v 400-metrske in še večje globine. Vojna mornarica ZDA proučuje zdaj delovanje posebne raziskovalne podmornice z dno ali tričlansko posadko celó v globinah do 2.000 m. Danes izdelujejo že podobne — reševalne — podmornice, ki se bodo lahko spuščale kar v 6.000-metrske globine. V še večje globine se spuščajo tako imenovani batiskafi in mezoskafi, ki imajo obliko krogle, v kateri je dovolj prostora za razne instrumente in dva člana posadke.

Radikalni in televizijski sprejemniki. Imajo različne ceri ozroma, barve, imajo pa tudi krasne, vendar je v uporabi največ sprejemnikov s žarnicami, kar so tranzistorizirani šele pred 10 leti. Tranzistorji bodo nedvomno v kratkem času popolnoma zamenjali žarnice, kar so pomembnejši, saj so 100-krat manjši kot žarnice, opravljajo iste naloge, porabijo pa za tisočkrat manj

Zanimivo

električne energije, njihov rok trajanja pa je vsaj 50-krat daljši kot pri žarnicah. Te lastnosti tranzistorjev omogočajo izdelavo popolnoma majhnih radijskih sprejemnikov miniaturne oblike. Stroški za vzdrževanje takšnih sprejemnikov so minimalni.

Voda reže — beton. V ZSSR so izdelali poseben top, ki izstreli stisnjeno vodo (vodo pod pritiskom 7.000 atmosfer) s 1.000-metrsko hitrostjo v sekundi. 500-gramski curek, izstreljen s tolikšno hitrostjo, prereže pol metra debelo betonsko ploščo.

Sovjetski astronom Nikolaj Kuprevič je fotografiral svetle zvezde v treh barvah in sicer z dvojnimi televizijskimi teleskopi v astronomski opazovalnici v Pulkovu. Kuprevič, ki je sam izdelal to napravo, je izjavil dopisniku TASS, da se bo z uporabo dvojnega teleskopa močno povečala možnost proučevanja »svetle zvezde«.

Bizbifon. Z elektronsko napravo, imenovano: bizbifon, je moč slišati celó šepet na 200-metrsko razdaljo. Izumitelj te naprave Brazilec Arnaldo Suarez Nunez je dal napravo na razpolago vojaškim inženirskim enotam svoje domovine za uporabo in nadaljnje proučevanje.

V ZDA so izdelali posebno ključavnico z dvema slušnicama, napravama, ki odpirajo ključavnico samo na spodbudo — glasu. Noben drug glas — razen določene zvočne — ne more vplivati na ključavnico. Ključavnico je moč prilagoditi, da deluje tudi na spodbudo glasu več družinskih članov.

Skupna dolžina elektrificiranih žel. prog na svetu je znašala 1964. leta 90.000 km. Največ elektrificiranih prog — 20.400 km — je tedaj imela ZSSR, po njej Italija — 7.900 km, nato Francija in Švedska — vsaka po 7.000 km — dalje Švica in Zahodna Nemčija — vsaka po 5.000 km — Japonska — 3.500 km — ZDA — 2.900 km — Velika Britanija — 2.500 km itd.

Stanovanja, izdelana v skalah. V Vrhovcih na južnem Slovaškem živi več družin v stanovanjih, ki niso zidana, marveč so izdelana iz skal. Pri tem pa ne gre za kakšno zasilna bivališča reševanje. Stanovanja so namreč udobna, popolnoma komfortna ter imajo celo garaže. Najugodnejše pa je, da so ta prebivališča pozimi topla, poleti pa prijetno hladna.

1863. leta je znašala svetovna proizvodnja aluminija komaj nekaj deset kilogramov. Po zaslugi elektrificirane industrije je zdaj svetovna proizvodnja aluminija presegla količino petih milijonov ton ter je večja kot proizvodnja katerekoli druge kovine razen železa.

TV 15-izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze druženj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in tiskilnica CJP Ljudska pravica Ljubljana, Kopitarjeva 2 — Lisi ureja uredniški odbor — Leta naročnina 1966 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din oziroma 10 N par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava TV 15-Ljubljana, Beethovnova 10, oti., p. predal 598-XI, ali na nekovi račun pri Narodni banki 501-8-25 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tiskarstvo in uredništvo 22-313, uprava 22-607 — Reklamske ne uračamo.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

9. septembra 1942 na Jelovici
12. septembra 1944
- Za Turjak
- V Novi Gorici

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Življenjska pot je narodnega heroja Jožeta Gregorčiča že v mladih letih zanestla na Jesenice; tam je bil eden najaktivnejših organizatorjev delavskega gibanja. Leta 1937 se je šel boriti v Španijo. Po povratku domov je leta 1940 postal član OK KPS na Jesenicah. Bil je komandant Cankarjevega bataljona, Gorenjskega odreda in načelnik štaba 1. skupine odredov. — Kdaj in kje je padel?

Ko so zavezniške armade v Normandiji zlomile nemški odpor, (slika prikazuje izkrcanje zaveznikov v Normandiji), so sredi nadaljevala invazijo in ofenzivo preko Francije. 16. avgusta 1944 so se na jugu Francije izkrcale nove zavezniške sile. — Kdaj so se zavezniške sile, ki so se izkrcale v Normandiji in južni Franciji, združile v Chatillonu na Seini?

Od 13. do 21. septembra 1943 je divjal eden najhujših partizanskih bojev, boj za največjo belo in plavogradiščno postojanko na ozemlju Slovenije. Katero? — Po osmih dnevih je pod udarci brigade Franceta Prešerna in Ljuba Šercerja moralo kloniti tudi to, z debelimi zidovi zavarovano gnezdo, ki so ga belčki bili proglasili za »slovenski Alcazar«.

V katerem mestu stoji stavba, katere pročelje krasijo kipi revolucionarjev (na sliki)? — V staro mesto so partizani vdrli že 10. septembra 1943; boji zanj so trajali do 25. septembra, ko so se morali partizani pred veliko sovražnikovo premočjo umakniti. Takrat so Nemci začeli proti njim sistematično ofenzivo; svoj pogon so imenovali »utrgani oblak«.

Tisti večer med borci

Bilo je okrog novega leta 1944.

Plaz nemške ofenzive se je unesel že konec novembra; padlo je Grahovo, padle so Velike Lašče, potlej je prišlo na vrsto Kočevje. Kmalu po bitki za Kočevje je prispela na Notranjsko nova partizanska enota: Notranjski odred.

Po Blokah, Loški in Cerkljanski dolini je završalo: spet je med nami partizanska vojska.

S partizansko vojsko je bilo na Notranjskem nekako tako, kot če pridejo v hišo domači ljudje, ki jih prištevajo k družini, jih imaš rad pod streho, z njimi pokramljaš, jih pogostiš in praviš ob slovesu, naj še pridejo. Se posebno pa je bil Notranjecem pri srcu odred, ki je branil notranjsko osvobodeno ozemlje in odganjal sovražnika, kakor skrben gospodar odganja divjad, ki sili v škodo: brž ko se je sovražnik prikazal z Rakke ali od kod drugod, jo je dobil po buči.

V novi odred se je vključilo mnogo mladih Notranjcev, zlasti tistih, ki so se vrnili iz internacije na Rabu in ki se za vse na svetu ne bi dali še enkrat odpeljati za bodečo žico.

Iz tistih dni mi je živo ostal v spominu miting Notranjskega

odreda v Starem trgu. Pripravil ga je bataljon, ki je bil nastanjen v Markovcu.

Kako je bilo takrat živahno na vasi! Patulje so prihajale in odhajale, intendant Lojz je barantal z vaščani za živino, administratorji so popisovali nove borce, iz kotlov se je kadilo in prijetno dišalo, v zavrehtih so preizkušali mitraljeze, med pokanjem je bilo slišati dekljski smeh... In potem še novica: zvečer bo v Starem trgu miting, pevci in recitatorji pod vodstvom komisarja Iztoka se že učijo.

Kot pevci so nastopili na mitingu večidel stari borci, ki so prišli iz Tomšičeve brigade, govoril je namestnik odrednega ko-

misarja Džidži, igralska skupina pa se je predstavila z Gospodom Lisjakom; spominjam se, da je igral glavno vlogo Maks Nosan iz Ribnice.

Bojna pesem je donela po dvorani kakor gromovit krik notranjske zemlje, njenih gozdarjev in voznikov, njenih vasi in gmajn, kjer med smrečjem in brinjem zadihajo s polnimi pljuči in ti srce v jasnem jutru zaigra kakor harfa — če si svedoben, če ne trepetajo pred korobačem, ki ga vihti preko nepovabljenega gosta.

Potem je nastopil še kvartet s pesmijo »Materi«. Nežno in presunljivo so valovile po dvorani besede, kot bi se trgale iz srca:

Mamica moja mila,
ko bi se ti zbudila,
pa moraš v grobu ležat...

Peli so stari partizanski borci, tisti, ki jih je sovražna propaganda ihtavo zmerjala z banditi, razbojniki in suroveži. Peli so in vsak je mislil na mater — da bi se živ in zdrav vrnil v njeno naročje, če pa je res že ležala v grobu, da bi se vrnil

domov in postal na zemlji, ki jo pokriva. Tedaj je marsikomu privrela solza iz oči.

Kadar se vrnem domov in se ustavim pri materinem grobu na hribčku v Zerovnici, mi vselej znova zazveni v arcu tista pesem:

...ko bi se ti zbudila,
pa moraš v grobu ležat!!!
FRANCE SUSTERŠIČ

Skupina bivših italijanskih partizanov obiskala Ljubljano in Bled

V nedeljo 4. septembra je prispela na obisk v Ljubljano skupina 53 bivših italijanskih partizanov, članov ANPI iz Cedada, ki jih je vodil Gino Lizze. Med ogledom ljubljanskih zgodovinskih in turističnih zanimivosti so obiskali tudi grobni-

co narodnih herojev in tam položili venec.

V imenu ZZB NOV jih je po mestu spremljal tov. Jožko Ožnjak, ki je šel z njimi popoldne tudi na Bled, kamor so se odpeljali iz Ljubljane. Z Bleda so se zvečer polni lepih vtisov vrnili v Cedad.

Prišli so v soboto, 3. septembra popoldne in se nastanili v hotelu »Turist« v Ljubljani. Zvečer so se udeležili sprejema, ki ga jim je priredil republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije. Naslednjega dne, v nedeljo, so obiskali Bled in Begunje, v ponedeljek muzej revolucije v Ljubljani in kokešjo farmo v Duplici pri Kamniku. V torek zjutraj pa so se odpeljali proti Beogradu in v soboto dopoldne so bili že doma v Moskvi...

Morda bi bralce zanimalo še to, da jih je bilo 24 in sicer: Marina Čečnjeva, heroj SZ, član prezidija sovjetskega komiteja vojnih veteranov, med vojno letalka, komandant slavnega ženskega bombarderskega polka na letalih PO-2, vodja delegacije; Marija Ivanovna Akilina (starejši lajtnant, letalka), Jakov Leopoldovič Berliner (inženir, med vojno kapetan), Tamara Mihajlovna Buzueva (uslužbenka sovjetskega komiteja vojnih veteranov), Nina Ivanovna Gerasimova (uslužbenka komiteja), Antonina Gavrilovna Kurjako-

va (uslužbenka komiteja), Lev Nikolajevič Korčmit (namestnik odgovornega sekretarja komiteja, med vojno oficir), Efim Mihajlovič Kosovskij (upokojeni polkovnik), Agripina Jakovljeva Lisic (med vojno major službe zveze, inženir), Aleksej Ti-honovič Morin (sin borca Rdeče armade, ki je padel in je poko-

čevski polkovnik), Ana Mihajlovna Turkina (starejši seržant bivša partizanka v Ukrajini), Marija Aleksandrovna Fortus (major, udeleženka obeh ruskih revolucij, španske državljanske in II. svetovne vojne), Nikolaj Lukič Čeresslenko (polkovnik), Aleksander Arhipovič Slikov (major, doktor medicinskih ved),

Tovariši iz Sovjetske zveze so si z zanimanjem ogledali lepote in zgodovinske spomenike Slovenije

Trije dnevi s sovjetskimi tovariši

Basa Davidovna Šlikova (major, zdravnik okulist).

Berliner, Rindič, Manevič, Storčevski, Miljavski ter Fortusova so se udeležili tudi bojev za osvoboditev Jugoslavije.

Toda za temi skopimi, že skoraj uradnimi podatki o skupini gostov iz SZ so ljudje, naši prijatelji, je vrsta srečanj in zanimivih usod.

Že v soboto zvečer me je eden izmed gostov vprašal, kje bi dobili tovariša Andreja Šturma, podpolkovnika milice. Povedal je, da imajo zanj pismo njegovega soborca iz jurišnega bataljona 18. divizije, kjer je bil Šturm komisar bataljona. Svetoval sem mu, naj vpraša kakšnega miličnika. In res. Kasneje mi je povedal, da je odšel na postajo milice in tam vprašal po Šturmu. Vodnik mu je telefoniral domov in čez nekaj minut je bil že na postaji.

Tako sta spet zvedela drug za drugega dva vojna tovariša. Aleksander Strelecki, nekdanji borec jurišnega bataljona, zdaj živi v mestu Taišet v Irkutski oblasti...

Begunje... Gostje pazljivo ogledujejo razstavljene predmete, fotografije in listine ter se zgražajo nad nacističnimi zločini. Upravnik muzeja, tovariš

Prevc, španski borec, jim pripoveduje med drugim tudi o svojem popotovanju po svetu. Dve leti v Španiji, nato v francoskih in nemških taboriščih, nazadnje v Rdeči armadi... Ko se je vrnil, ni doma našel nikogar več. Dve sestri in brata je pobrala vojna.

Gledam goste in opazim solze v očeh prekaljenih borcev, ki so mnogi med njimi preživeli vso vojno na bojiščih.

Manjša, starejša tovarišica... Mimogrede zvem, da je v Španiji izgubila moža, člana CK KP Španije ter sina, letalka. Prihodnje leto bo stara 67 let in preteklo bo 50 let, odkar so jo sprejeli v komunistično partijo. Udeležila se je obeh ruskih revolucij (stara 17 let), državljanske vojne, bila je več let z možem v Španiji, se udeležila njihove državljanske vojne. Nato se je vrnila v SZ in se doma bojevala vsa štiri leta. S padalom je skočila na zasedeno ozemlje v Ukrajini in tam partizanila leto in pol, nato pa v Rdečo armado prodirala na zahod. Ponosna je, da se je udeležila tudi bojev v Beogradu.

Se vedno dobro čvrlada špansko. Po špansko govoriča »Prevcem v Begunjah. V Ljubljani se srečata s Kreftom in

Mendašem. Spet španščina, toda Kreft potoži, da je ta jezik že zelo pozabil. Zato začneta po francosko, čez nekaj časa pa nadaljujeta pogovor v nemščini...

Zvečer je Mendaš povabil Fortusovo in še nekega gosta, ki je bil v Španiji, k sebi na dom. Pozno v noč so obujali spomine na daljno, sončno deželo, ki še vedno ječi pod fašističnim jarmom.

Marina Čečnjeva, vodja delegacije... Nihče ne bi verjel, da je ta drobna, vljudna in pozorna ženska skoraj dvajset let držala v rokah krmilne palice in volane raznih letal, da je štiri leta letala na bojiščih in preživela vso vojno; da je petnajstletna vstopila v pilotsko šolo pri domačem aeroklubu in kot osemnajstletna prvič poletela nad sovražniki.

S seboj so prinesli rdeč trak z zlatim napisom »Sovjetski komite vojnih veteranov«. V Ljubljani so položili šopek s trakom na grobnico narodnih herojev. Gledam jih, kako disciplinirani so in kako spoštljivo se obnašajo med polaganjem, kako eno minuto molčijo. Saj so ljudje, ki so sami izkusili veliko tudega in videli v svojem življenju nešteto mrličev, izgubili nešteto dobrih tovarišev. Zato tako spoštujejo spomin nanje... MP